

ЕДНА ПОСОКА
МНОГО ВЪЗМОЖНОСТИ

ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014-2020 г.

ЕВРОПЕЙСКИЯ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФОНД ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ: ЕВРОПА ИНВЕСТИРА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

СБОРНИКЪ

АВТЕНТИЧНИ ПЪСНИ И ПОСЛАНИЯ ОТ ПЪТ ГЕОГРАФСКИ РАЙОНА:

МИГ ЛЯСКОВЕЦ-СТРАЖИЦА

МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ

МИГ САМОКОВ

МИГ ТРОЯН-АПРИЛЦИ-УГЪРЧИН

МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Проект „Опознай и съхрани българското-предай нататък.
Пътят на зрънцето, шевицата и песента!“
по подмярка 19.3

„Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“
от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от ПРСР 2014 - 2020 г.

Административен договор № РД 50-28/11.07.2024 г.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият сборник е създаден в изпълнение на проект „Опознай и съхрани българското-предай нататък. Пътят на зрънцето, шевицата и песента!“ за вътрешнотериториално сътрудничество по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от ПРСР 2014 - 2020 г., АД № РД 50-28/11.07.2024 г.

Сборникът е изработен от:

СНЦ „МИГ Белене-Никопол“,
като партньори по проекта са:
СНЦ „МИГ Лясковец-Стражица“;
СНЦ „МИГ Троян-Априлци-Угърчин“;
СНЦ „МИГ Сливница-Драгоман“;
СНЦ „МИГ Самоков“.

Автентичните народни песни са важна част от културното ни наследство. Те често разказват истории, предават мъдрост и изразяват емоциите на хората през вековете.

Традиционната народна култура на българите има хомогенен характер. Това не пречи на отделните етнографски ареали, дори на отделните селища да се отличават с някои особености в езика, материалната и духовната култура.

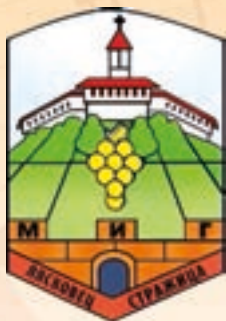
Богатството на красивия български фолклор е световноизвестно и признато. Но малко хора знаят, че това разнообразие е резултат от разделянето на страната на шест отделни фолклорни области: Пиринска, Шопска, Родопска, Северняшка, Добруджанска и Тракийска. Фолклорна област е определен географски регион, в който се запазват уникални фолклорни традиции и народно творчество, включително неповторими обичаи, музика, песни, танци и облекла. Фолклорните области са изключително важни, защото носят уникални културни черти, с които допринасят за многоликото българско народно творчество и за общата гордост и идентичност на народа.

СЪДЪРЖАНИЕ:

МИГ ЛЯСКОВЕЦ-СТРАЖИЦА (СЕВЕРНЯШКА ФОЛКЛОРНА ОБЛАСТ).....	3
МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ (СЕВЕРНЯШКА ФОЛКЛОРНА ОБЛАСТ).....	15
МИГ ТРОЯН-АПРИЛЦИ-УГЪРЧИН (СЕВЕРНЯШКА ФОЛКЛОРНА ОБЛАСТ).....	32
МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН (ШОПСКА ФОЛКЛОРНА ОБЛАСТ).....	62
МИГ САМОКОВ (ШОПСКА ФОЛКЛОРНА ОБЛАСТ).....	72

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
ВЪЛГАРСКОТО

МИГ ЛЯСКОВЕЦ-СТРАЖИЦА

Територията на МИГ обхваща общините Лясковец и Стражица.

МИГ Лясковец-Стражица обхваща територията на общо 28 населени места. Територията е непрекъсната и хомогенна. На територията на МИГ се разполагат 2 града Лясковец и Стражица, които са административните центрове на двете

общини и 26 села.

МИГ „Лясковец-Стражица“ е разположена в Северен централен район и заема част от Дунавската хълмиста равнина и Предбалкана в границите на общините Лясковец и Стражица. Двете общини се намират в Северния централен район на планиране от ниво.

Общата площ на територията на МИГ-а е 625,5 км², като територията на община Лясковец – 117,5 км², а територията на община Стражица – 508 км².

Районът се характеризира със специфична флора и фауна, с редки и изчезващи видове включени в червената книга на България и голямо разнообразие от ценни лечебни растения. Запазени са естествени гори от дъб. Богато разнообразие от животински видове обитават обхванатата територия.

Релефът на територията на МИГ е предимно хълмист и нископланински, като цялата ѝ територия условно попада в две физико-географски области: най-северната част на

Средния Предбалкан и най-югозападната част на Източната Дунавска равнина.

Климатът в района е умерено-континентален, характеризира се с горещо лято със засушавания, прохладна и ранно настъпваща пролет. Зимният период е с минимални валежи и незадържаша се дълго снежна покривка.

На територията на МИГ има над 40 църковни храма и над 3 манастира, най-големият сред които е Петропавловски манастир. Голяма част от църквите в селата имат нужда от ремонт и реставрация, както и от посетителска инфраструктура, тъй като всички са обекти на културното наследство.

ОБЩИНА СТРАЖИЦА

има общи граници с област Търговище и област Русе. Граничи със седем общини: Антоново, Попово (област Търговище), Бяла (област Русе), Горна Оряховица, Лясковец, Златарица и Полски Тръмбеш (област Велико Търново).

През територията на общината, от югозапад на североизток, по долината на Голяма река преминава участък от 20,6 км от трасето на жп линията София – Горна Оряховица – Варна. През общината преминават частично или изцяло 7 пътя от Републиканската пътна мрежа на България с обща дължина 112,5 км.

ОБЩИНА ЛЯСКОВЕЦ

на север общината граничи с община Горна Оряховица, на изток с община Стражица, на юг с община Златарица, на югозапад с община Велико Търново; Общината е обградена от юг и запад от Арбанашкото плато и Чуката, а е открита на север и изток към долината на река Янтра и Дунавската равнина. Селищата в общината са свързани помежду си с пътни комуникации, които са добре развити. През територията на общината минава шосейните магистрали София – Варна (I-4, E772), и главен път Русе – Кърджали (E85), както и ж.п. линията София-Мездра-Горна Оряховица-Варна с изградени на територията на общината ж. п. спирка при селата Козаревец и гара Джулюница.

Фестивал на шевицата

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

На територията на МИГ функционират 22 читалища. Всички те разполагат с библиотеки и компютърна техника. Към всички читалища развиват дейност самодейни фолклорни групи и танцови състави, които съхраняват местните фолклорни традиции. Ежегодно във всяко от селата на общината се провежда музикален, песенен или кулинарен фестивал. Традиционни носители на културата в българските общини са читалищата, част от тях с богат библиотечен фонд. Ежегодно те вземат участие в различни фестивали, надпявания, концерти организирани на национално и регионално ниво. Села, които нямат читалище в тях, са: Водно, Железарци, Кавлак, Любenci, Николаево и Теменуга. Всички сгради на местните Читалища са в задоволително състояние, строени са преди повече от 100 години и имат нужда от възстановяване.

Фестивал „ФолкСтраж“ – Стражица

Фестивал „ФолкСтраж“ – Стражица

Богата и разнообразна, българската култура е смесица от различни традиции, обичаи и вярвания. Една от най-забележителните прояви на тази култура е фолклорът, който

се характеризира със своите уникални песни, танци, инструменти, носии и обреди.

Общините Лясковец и Стражица спадат към Северняшката фолклорна област.

Вокална група „Росна китка“ – село Балканци

Клуб „Златна есен“ – Стражица

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСНИ

ДВА БРАТА, ДВАМА ВОЙВОДИ

Два брата, двама войводи,
те си юнаци събрали
и са на път тръгнали.
Като са на път тръгнали,
вяра и клетва сторили: (2)
Който се болен разболея,
по редом ще го те носят, (2)
както го мама му носила
девет месеца на сърце
и три години на ръце.
Вървели що са вървели
млад Стоян млада войвода,
той си са болен разболя.
Носили са го, носили,
най после тях им дотегна.
Юнаци думат войвода:
– Нази ни, братко, дотегна.
Юнаци думат Никола:
– Брата ти ще го оставим,
нази ни, братко, дотегна,
краката ни се подбиха
от ситно дребно камъни,
ръцете ни се протриха
от пуста драка борова.
Стоян дружина думаше:
– Много ме, братко, носихте,
още ме малко носете,
до **карнобатска кория**,

ще стигнем нива бащина
във нива круша дребнуша,
вий ме под круша оставете,
ще дойде време за жътва,
ще дойдат нива да жънат,
под круша ще ме намерят.
Юнаци Стоян послушват,
те са Стояна носили
до бащина нива голяма
и са Стояна оставили
под круша под дребнушата.
Дошло е време за жътва,
сестра му и булката му
отишле нива да жънат.
Като до нива стигнали
под круша и под дребнуша,
там си лежал млад Стоян.
Буля калинке думаше:
– Ти имаш сърце юнашко,
иди, Дафинке, да видиш
кой човек лежи под круша.
Калинка под круша отиде,
под круша и под дребнуша.
Под круша тя е намерила
млад Стоян, млада войвода,
Нейният братец юначен.

Лясковец, Горнооряховско – седенкарска.

Певческа група село Кесарево

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Детска певческа група „Китчица“ от село Драгижево

СЕДНАЛА МИ Е МАРИНКА:

Седнала ми е Маринка
в собата на рогозката,
в собата при пенджерите.
Пее Маринка и шие,
майка си люто кълнеше:
– Майнольо, да се провалиш,
дето ме мене остави
сираче клето да ходя!
Девет години веч стана,
откак си, мамо, умряла,
няма кой да ме поучи
пачите крака да шия,
пачите крака нагоре,
желти лимони надолу;
тънко за основа да преда
и тънко платно да тъка.
Де я е нея зачуло

булиното й детенце,
то на майка си думаше:
– Я иди, мамо, в собата
да видиш леля как плаче,
как плаче и как нарежда
и баба люто оклева.
Като я зачу буля й,
тя на Маринка думаше:
– Мълчи, калинке, не плачи,
буля ти ще те научи
тънка основа да предеш,
сякнато дари да тъчеш.
Буля ти й тъй останала
на шест години сираче;
мълчи, калинке, не плачи,
буля ще тебе научи.

Козаревец, Горнооряховско.

Певческа група село Козаревец

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ЛОЗЕН, МОЙ ЛОЗЕН, СЕЛО ХУБАВО

Хубаво село имаме,
Хубаво село имаме,
То няма равно, равно –
На себе.
То няма равно, равно –
На себе.
Бабите тук са засмени,
Бабите тук са засмени,
а дядовците като – ергени.

а дядовците като – ергени.
Пред всяка къща – градинка,
пред всяка къща – градинка.
И в нея цъфти китна – Латинка.
И в нея цъфти китна – Латинка.
Край него шипа протича,
Край него шипа протича.
И то се Лозен, Лозен нарича.
И то се Лозен, Лозен нарича.

СЛАВЕЙЧЕ, СЕЛО БРЯГОВИЦА

Пиленце пъстро, славейче –
Що толкоз рано стануваш?
Що толкоз рано стануваш,
стануваш и засвируваш?
Димитре, страшна воеводо
Как да не рано не ставам?
Как да не рано не ставам?

Станалуй девет години,
В гора не мога да вляза,
пилци не мога да изведа.
От твоите отбор юнаци
До всяко дърво юнак;
На всяка шумка и патрон!

Певческа група село Горски Сеновец

ДВАМА ВОЙВОДИ

Два брата, двама войводи,
те си юнаци събрали
и са на път тръгнали.
Като са на път тръгнали,
вяра и клетва сторили: (2)
Който се болен разболея,
по редом ще го те носят, (2)
както го мама му носила
девет месеца на сърце
и три години на ръце.
Вървели що са вървели
млад Стоян млада войвода,
той си са болен разболя.
Носили са го, носили,
най после тях им дотегна.
Юнаци думат войвода:
– Нази ни, братко, дотегна.
Юнаци думат Никола:
– Брата ти ще го оставим,
нази ни, братко, дотегна,
краката ни се подбиха
от ситно дребно камъни,
ръцете ни се протриха
от пуста драка борова.
Стоян дружина думаше:
– Много ме, братко, носихте,
още ме малко носете,

до карнобатска кория,
ще стигнем нива бащина
във нива круша дребнуша,
вий ме под круша оставете,
ще дойде време за жътва,
ще дойдат нива да жънат,
под круша ще ме намерят.
Юнаци Стоян послушват,
те са Стояна носили
до бащина нива голяма
и са Стояна оставили
под круша под дребнушата.
Дошло е време за жътва,
сестра му и булката му
отишле нива да жънат.
Като до нива стигнали
под круша и под дребнуша,
там си лежал млад Стоян.
Буля калинке думаше:
– Ти имаш сърце юнашко,
иди, Дафинке, да видиш
кой човек лежи под круша.
Калинка под круша отиде,
под круша и под дребнуша.
Под круша тя е намерила
млад Стоян, млада войвода,
Нейният братец юначен.

Лясковец, Горнооряховско – седенкарска.

Фолклорен фестивал „Потомци“ – Лясковец

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Школа за народни инструменти Лясковец

А БРЕ БАЧО КОЛЪО:

– А бре, бачо Колъо,
що не вземеш кака,
кака има чеиз?!
Една бяла кърпа
с нея хляба бърше,
с нея хоро кърши.
На комин я суши,
да не се опуши.
А бре, бачо Колъо...

Царски извор (Чапаево).

БРАЛА МОМА ЗЕЛЕНИКА:

Брала мома, Лазаре, зеленика,
ми увила зелен венец –
девет китки босилкови,
десетата ѝ поджалава. (2)
Че го сложи на глава си,
на глава си, на челото. (2)
Седи юнак и я гледа,
па се спусна и го грабна. (2)

Стражица, лазарска – на мома.

Танцов състав „Лудо младо“ – Лясковец

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Състав „Каменни ритми“ – село Камен

ЗАСПАЛ Е ПЕТЪР:

Заспал Петър под ореха, мари,
под ореха до дънера. (2)
Сестри му го Радка буди:
– Стани, Петре, стани, кака, (2)
да наберем гюл-трендафил,
гюл-трендафил, перуника, (2)
да покрием черковата,
да не капе над главите, (2)
над Иванка червено було,
над Димитър астраган калпак.

Чаир, дн. Камен – припевка.

ЗАСПАЛО МИ ДЕТЕНЦЕ:

Заспало ми е детенце
у позлатена люлчица;
че мама му го будеше:
– Я стани, стани, детенце,
да си погледаш Лазара –
как си хубаво той влязва,
сът жълти чехли потропва,
бели ръкави размятва,
син-зелен чукманразкичва...

Лясковец – лазарска.

Певческа фолклорна група от Стражица

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Фестивал на Хайдушката песен
в село Мерданя

Ансамбъл „Лудо младо“ – Лясковец

КАЛИНКА БОЛНА ЛЕГНАЛА:

Калинка гърло боляло,
тръгнала билки да бере,
минала гора зелена,
настала поле широко,
сред поле дърво високо,
под дърво студен кладенец.
Калинка жадна ожадня,
наведе вода да пие,
овчар се от бряг провикна:
– Не пий, Калинке, таз вода,
тази е вода кървава,
снощи татари минаха,
Цар Георги ранен носеха,
люти му рани миеха,
кървави връзки перяха.

Виноград – хороводна.

ЗАСПАЛА ДАМЯНКА:

Заспала ми Дамянка,
при свое стадо голямо,
на овчарско коляно.
Овчар буди Дамянка:
– Стани, стани, Дамянчице,
Дамянчице, капчице,
да погледаш, Дамяно,
от кой облак дъжд капе,
да ти капне в градинка,
да ти полей цветето
ален, росен карамфил
и ран дребен босилек!

Асеново.

Певческа група село Добри дял

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

БАКЪОВИТЕ КЪЩИ ВИСОКИ, СЕЛО ВИНОГРАД

Бакьо на кръв да ша иде
Бакьо на кръв да ша иде
Дано се жив не завърне
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.

Бакьовите къщи високи
Бакьовите къщи високи.
А моите дважд по-високи.
А моите дважд по-високи.
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.

Бакьовите двори широки
Бакьовите двори широки.
А моите дважд по-широки,
А моите дважд по-широки.
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.
Хубава си маре, бульоре, ама си бульо бакьова.

Бакьо на кръв да ша иде,
Бакьо на кръв да ша иде
Дано се жив не завърне,
И двама да се вземеме.
Хубава си маре, бульоре, ала си бульо батьова.
Много си ми бульо, хубава, ала си бульо батьова

Певческа група село Виноград

СИН БОГОЙЧА

Имала й мама, имала й,
едного сина Богойча.
Храни го мама, пази го;
расти Богойчо, порасте,
станал е за ожеване,
че го мама му ожени.
Взела му й булка умница,
умница, сладкодумница.
В неделя им беше сватбата,
в понеделник ферман достигна –
Богой при царя да иде,
царските и везирските коне да пасе.
Богойчо мами думаше:
– Мамо ле, стара майно ле,
аз ще се моля на тебе,
пък ти се моли на татя –
тате да иде в Цариграда,
царските коне да пази,
царските и везирските!
Мама Богойчо думаше:
– Богойчо, сино, Богойчо,
баща ти й, сино, стар човек,
не може и пеше да върви,
пак ти, Богойчо, ще идеш.
Де зачу булче таз дума,
булче му навън, навътре,
бистри си сълзи ронеше;
дето му сълза капнеше
всякакво цвете цъфтеше,
а булчето го береше,
на две го китки накичи.
Едната сама затыкна,
другата даде Богойчо
и на Богойча думаше:

– На ти, Богойчо, таз китка,
денем я носи на чело,
нощем я пази под глава.
Кога ти китка повяхне,
тогава ще ми е годеща,
кога ти китка изсъхне,
тогава ще ми е сватбата!
Носил я девет години,
не му китка повяхна.
На десетата година
тя му китка изсъхна.
Де къде ходи Богойчо – все плаче.
Царя Богойчо думаше:
– Защо си, Богойчо, кахърен?
Богойчо дума на царя:
– Ази си булче оставих
под було и под венчило.
Днес е на булче сватбата,
затуй си ходя кахърен...
Че се е на царя смилило
и го е царя отпуснал,
дано си свари булчето.
Като през ниви вървеше –
баща му оре на нива.
Богойчо старче думаше:
– Помози ти, стар геле,
защо си ореш на нива,
днес нали е света неделя?
Старчето дума Богойчо:
– Аз имах сина Богойча.
той остави булче под було
и при царя отиде.
Днес е на булче сватбата,
а аз си ора от жалба...

МИГ БЕЛЕНЕ - НИКОПОЛ

МИГ БЕЛЕНЕ-НИКОПОЛ

МИГ Белене–Никопол обхваща териториите на двете общини Белене и Никопол.

ОБЩИНА БЕЛЕНЕ

Разположена в североизточната част на област Плевен, на северната държавна граница на република България с република Румъния, от километър 582 до километър 567 на десния бряг на река Дунав в плодородната Свищовско-Беленска низина (с площ 160 000 дка). Територията на общината е 285,046 км² (285 046 дка), от които 12 110 дка са фонд „населени места“. Спрямо площта си, тя е една от малките общини в България, заемаща 9-то място сред 11-те общините на област Плевен, което съставлява 6,13 % от територията на областта.

Селища, които попадат на територията на

общината са: гр. Белене, с. Бяла вода, с. Деков, с. Кулина вода, с. Петокладенци, с. Татари. Регистрираното общо население е 7803 души (по преброяването от 2021 г.). Град Белене се намира в Област Плевен – на 60 км в североизточна посока от областния център Плевен и в близост до град Свищов – 26 км. Другите близки градове са Никопол – 37 км на запад от Белене и Левски на юг – 46 км.

Важно място в географската характеристика на Община Белене заема река Дунав. Преди всичко тя дава реални възможности да се оформи гр. Белене като важен транспортен възел – съчетаващ воден, автомобилен и

железопътен транспорт. Водите се използват и за напояване на селскостопанските култури. Структурата на производство се характеризира с преобладаващо производство на полски култури. Основни култури са: пшеница, ечемик, царевица, рапица, слънчоглед. От земеделските земи с най-голям дял са нивите. Не са малко на брой и животновъдните стопани, отглеждащи добитък – предимно крави, овце и кози.

Белене е селище с близо десетвековна история. Селото се споменава в османски

регистри от 1479/80 година, като по това време е павликянско село с 49 домакинства. По-късно павликяните от селището се покатоличват. Това определя и облеклото на населението, съответно и разнообразието на шевици и украси по него.

Етническият състав включва българи, турци, власи и роми. За разлика от повечето други български градове, преобладаващата религия в град Белене, е католическото християнство, което от своя страна допринася за разнообразието на песенното творчество.

Певческа група към ПК „Надежда“ – Белене

ОБЩИНА НИКОПОЛ

Град Никопол е административният център на общината. Той е важен транспортен и търговски център, с действащо пристанище на Дунав, който свързва връзките с Румъния и други дунавски държави. Разположен е на брега на река Дунав и е наследник на стара римска крепост. Намира се на 57 км североизточно от областния център Плевен и на 217 км от столицата София. Най-близките български градове са центровете на съседните общини: Гулянци – на 25 км Югозападно и Белене – на 34 км югоизточно от Никопол. На отсрещния бряг на граничната река Дунав е румънският град Турну Мъгуреле – на 1 км до пристанището и 7 км до центъра му.

По отношение на броя на населението и етническата принадлежност, към 15 юни 2023 г., населението по настоящ адрес е 3482 души и 4179 души по постоянен адрес. По етнически състав, преобладаващата част от населението са българи и турци. В исторически план в Никопол са живели и други етнически общности, включително евреи, които са имали значително присъствие в града.

Твърдението, че географското разположение определя бита и поминъка на населението в даден регион, важи и за Община Никопол и в частност – град Никопол. Основния поминък на населението е свързан със земеделие, скотовъдство и риболов.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСЕННИЯТ ФОЛКЛОР В ОБЩИНА БЕЛЕНЕ

Песента в българската народна култура играе изключително важна роля. Народната музика е начин за изразяване на емоции, разказване на истории и предаване на традиции. Чрез песните се споделят любов, радост, тъга и опит, а много от тях са свързани с важни моменти от живота – раждане, сватба, празници и обичаи.

Запазването и популяризирането на народните песни е от съществено значение за идентичността и културното наследство на България. Чрез тях можем да се свържем с миналото, да разберем по-добре своите корени и да предадем богатството на българските традиции на бъдещите поколения.

Българската народна песен е важен аспект от българската идентичност, който предава история, емоции и културни традиции.

Автентичните песни, характерни за територията на община Белене, представляват важен елемент от българската културна идентичност и наследство. Те са съхранили традиции, обичаи и исторически спомени, които служат като мост между поколенията.

Регионът Беленско в България е богат на фолклорни традиции и обичаи. Народните песни се изпълняват за различни поводи, които отразяват живота, труда и обичаите на местните хора. Песните често разказват истории за любов, героизъм и социални теми. В последните години се наблюдава нарастващ интерес към фолклора и традиционното облекло, като много млади хора започват да се ангажират с традиционните занаяти и да участват в събития, свързани с народната култура. Този интерес спомага за запазването на народното облекло и неговото място в съвременната култура. По населени места от Община Белене може да се обобщи следната информация за песенния фолклор, запазен през годините:

◆ град Белене – Песните са

разнообразни по характер, изпълнявани за различни календарни и семейни празници. Запазени и до днес благодарение на изпълнителя Марин Денов, който е прославил Беленския фолклор, чрез своя глас.

◆ село Бяла вода – Запазените до днес песни в селото са с любовно-женитбен характер и коледарски песни. Запазени са благодарение на местните краеведи и читалищни дейци.

◆ село Деков – Основно запазените до днес песни са свързани с коледно-новогодишния празничен цикъл. Голяма част от информацията се съхранява в местното читалище, благодарение, на което се съхраняват традициите, обичаите и народното облекло.

◆ село Кулина вода – Песни, изпълнявани от читалищните самодейци в селото до средата на XX век. Събирани от Людмила Лазарова, в чест на 80 годишнината от създаването на НЧ „Изгрев“. С любовно-женитбен характер и лазарски песни.

◆ село Петокладенци – Систематизирани са за различни празници – коледарски, жътварски, седенкарски, семейни и други. Издирените автентични песни са 20 броя.

◆ село Татари – Запазени и до днес песните са изпълнявани за календарни и семейни празници. Имат различен характер – свързани са с Коледа, Васильовден, Лазаровден, обичай за дъжд „Пеперуда“.

Мъжка вокална група „Стил“ – Белене

ПЕСНИТЕ, КОИТО СА ЗАПАЗЕНИ В ГРАД БЕЛЕНЕ:

ЧУЛА СЪМ ЛИБЕ,
РАЗБРАЛА

Чула съм, либе, разбрала
от моите дружки, че майка
ти не щяла
и ще ни раздели. (2)
Ний е лесно, първо либе,
лесно щем раздели,
ама мъчно, първо либе,
ще да се забравим. (2)
Кога Дунава пресъхне,
на поле да стане,
орачи да го разорат,
лозе да насядат. (2)
Лозето да даде, либе,
само жълто грозде,
гроздето да стане, либе,
на хубаво вино,
та да се напием, либе,
белким се забравим!

Песента е вариант на стара беленска песен, пригодена за хороводна и изпълнена от Марин Денов.

ПОКАЧИ СЕ ЁОВКА

Покачи се Йовка на дърво петровка, (2)
ябълки да бере, дружки да събере. (2)

Припев:

Тука Йовка, тамо Йовка, няма я момата,
оле Боже, о мой Боже, то така не може. (2)
Тръгнали ергени, Йовка да намерят,
тя била в мазето таман до бурето. (2)

Принев:

Тука Ѐовка, тамо Ѐовка, няма я момата,
оле Боже, о мой Боже, пила е горката. (2)
Айде моме Ѐове, да копаем лозе,
ох, не мога днеска, че тресе ме треска.

Припев:

Тука Йовка, тамо Йовка, няма я момата,
оле Боже, о мой Боже, болна е горката. (2)
Айде моме Йове, д'идем на сборове,
чакай да надена новата премена!

Припев:

Тука Йовка, тамо Йовка, няма я момата,
оле Боже, о мой Боже, първа на хората.(2)

*Песента е по народен текст
от Белевския фолклор.*

БЕЛ'ЯНО БЯЛ'БЕЛЕНЧАНКО

Бел'яно, бял'беленчанко,
 кат'идеш от към Дунава(2),
 кат'идеш от към Дунава,
 ти влашка песен пееше.(2)
 Ти влашка песен пееше,
 каква ти беше думата?(2)
 Каква ти беше думата,
 думата и наредбата?(2)

Маринчо, бекяр-авджийче,
песента дума, нарежда:(2)
Койт'има любе романка
бел'Яна да не задява,
бел'Яна да не задява,
бел'Яна бела българка!

*Песента е по влашка мелодия, текст
Марин Денов.*

ОПОЗНАЙ И СЪХРАНИ БЪЛГАРСКОТО

ПЕСНИТЕ, КОИТО СА ЗАПАЗЕНИ В СЕЛО ТАТАРИ:

КОЛЕДАРСКА ПЕСЕН

Ой, Коледо, мой Коледо,
родило се Боже чедо.
Коладе ле, коладе ле
Кравай скача от полица,
ври в котлето кървавица.
Коладе ле, коладе ле.
Кажи бабо като лани на нас весело да стане.
Коладе ле, коладе ле.
Бос, бос Коладе ле миу-у-у.

СУРВАКАРСКА
БЛАГОСЛОВИЯ

Сурва, сурва година,
весела година,
червена ябълка в градина,
жълт мамул на леса,
пълна кошара с агнета,
пълна къща с коприна,
живо, здраво
догодина, догодина, до амина.

ЛАЗАРСКИ ПЕСНИ

ЗА МАЛКО ДЕТЕ

Лаленце се люлее, на зелени ливади,
не ми било лаленце, най-ми било детенце.
Стани, стани детенце, да си видиш лазарки,
как хубаво играят, жълти чехли потропват,
шити поли развяват.
Обърни се, развий се и се Богу помоли.

ЗА МОМА ЗА ЖЕНЕНЕ

Тук ми казаха Лазаре, мома хубава,
мома хубава Лазаре, мома гиздава.
Навън да излезе Лазаре, да я питаме.
Да я питаме Лазаре, сгодена ли е.
Ако е сгодена Лазаре, да я венчаем.

Песен при изпълнение на обичая „Пеперуда“, изпълняван при продължително засушаване.

ПЕПЕРУДА ЗА ДЪЖД

Пеперуда ходеше и се Богу молеше:
дай Боже дъжд,
да се роди ръж.....

Група за автентичен фолклор — Извор, гр. Белене

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСНИТЕ, КОИТО СА ЗАПАЗЕНИ В СЕЛО КУЛИНА ВОДА:ЩО МИ Е ПИСМО НЕ
ПИШЕШ*Народна песен – любовна*

Що ми е писмо, ти не пишеш,
що не ме спокождаш?
Дали време нямаш любе или друга любиш?
Или друга любиш, любиш да я вземеш?
Дано два дни да я водиш и да я заровиш,
и при мен пак да дойдеш и аз да ти откажа.
Аз да ти откажа любе,
както ти на мене.
Погледни на изток любе,
наща къща нова,
и си спомни мило либе,
наща първа среща.

ОЙ, СЛАВЕЙ ПИЛЕ

Народна песен – любовна

Ой, славей пиле,
мъничка душице
и в огън горя денем и нощем
зарад твоето лице.
Твоето лице винаги пред мене
и в ръка държиш букет от рози,
от този букет венец да извиеш,
венец да извиеш, мене да завиеш,
че аз ке умра, ако теб не взема.

Формация „Персина“ – Белене

ЧУЛА СЪМ ЛИБЕ,
РАЗБРАЛА*Народна песен – любовна*

Чула съм либе разбрала.
Че майка ти ме нещяла,
и иска да ни раздели.
Ний ще се либе разделим,
когато Дунав пресъхне,
суха поляна да остане,
орачи да го изорат
и с лозе да го посадят.
Лозето грозде да даде,
гроздето вино да пусне,
да пия, да се напия,
дано те либе забравя.

ТУК МИ КАЗАХА ЛАЗАРЕ

Лазарска песен

Тук ми казаха, Лазаре, мома хубава ,
мома хубава, Лазаре, мома гиздава.
Навън да излезе, Лазаре, да я питаме,
да я питаме, Лазаре, сгодена ли е.
Ако е сгодена, Лазаре, да я венчаем,
да я венчаем, Лазаре, навърх Гергьовден.
Навърх Гергьовден, Лазаре, шарено агне.
Шарено агне, Лазаре, с руйно вино.
С руйно вино, Лазаре, мома хубава,
мома хубава, Лазаре, мома гиздава.

Певческа група „Китка“ – Кулина вода

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

СЛЪНЦЕТО ТРЕПТИ, ЗАХОЖДА

Народна песен

Слънцето трепти, захожда,
там има мома заспала,
не била мома заспала,
най била умряла.
На голям празник тъкала,
на голям празник Ермия,
змия се с мома борила,
змия на мома надвила,
руса е коса препасла,
черни и очи изпила
и сърце и гнездо извила
и в гнездо пъстри яйца.
Змия на мома думала:
що не ти е майка ти цярила,
на зелен гуштер главата,
на водна видра сърцето,
на дива коза ярето,
на дива овца млякото.

Група за народно пеене
„Дунавска зора“ – Белене

КОЙТО МЕ ЧУЕ ДА ПЕЯ, АЗ ГРИЖИ НЯМАМ

Народна песен – любовна

Аз самичка си зная моята
грижа на сърце,
снощи за вода отидох,
първо си либе там сварих,
с друга се разговаря,
с моя пръстен семенява.
Аз му нищо не рекох,
само го люто прокълнах.
Да даде Господ
през пръстен да прониже
и там да му е широко,
в гърне със стълба да влиза
и там да му е дълбоко.
На петак турски да сяда
и там да му е широко.
Под сламка на сянка да сяда,
тя да му е голяма.

Коледарска група
към НЧ „Христо Ботев 1892“ – Белене

Детски танцов състав „Димум“ – Белене

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСНИТЕ, КОИТО СА ЗАПИСАНИ ЗА СЕЛО ПЕТОКЛАДЕНЦИ:

(септимиорска)

М. М. $\text{♩} = 80$

1363.

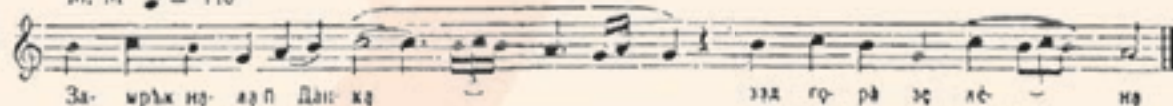
Секат си дойлаз, Неще ле. Тешко миане, (2) От Бога дарба * Дете от злато, (2)
 Сё бола лежаш (2) Жълти жълтиш, (2) — „Я млчи, Неще ле, Лялка от сребро
 Главѣ не дйгаш Мѣли грошѣ * Мълчи, не плачи, Дете от злато
 Мѣн да погледнеш, — „Пусти остана Ас ще отиде Мамо не казва, (2)
 Мѣн да попиташ, Тешко миане, Вѣф Цариграда, Ляб да пойска
 Че ас си яда Жълти жълтиш Там ще поръчам Когѣ го кѣпѣ
 От Цариграда (2) Бѣли грошѣ Дете от злато, (2) Тѣ не заплаква
 От Узун-пазар, (2) Когѣ си нѣмам Лялка от сребро * Когѣ го люлеѣ
 Узун чаршия — „Пусти остана, Пѣвѣ ле. Тѣ не се смѣе *

Пѣви Кирина Лазарова и Санда Ив. Макавесса мѣни, с. Петокладенци, Свищовско.

Донка при овчаритѣ

(вечер — на връщане от нива)

1014.

М. М. $\text{♩} = 110$

Замръзнала я Донка Я нѣ да вечерѣме. И да ѣ пожена.
 Зад гора зелѣна, (2) — „Вечерѣйте, офчѣри, Ф село да отѣва
 Край вода студѣна, Ас съм вечерѣла Ис пенджурѣ да влѣза,
 Зад вѣхти кошѣри, Ази нѣмѣ бързѣ Ф тѣнджурѣ да брѣжа,
 Въз млѣди офчѣри На нѣва да ѣда. Кѣкал да нѣмѣжа
 Офчѣри Донка дѣмѣха: Нѣва да дожѣне. И цял да го глѣтѣ *

Пѣви Кирина Лазарова и Санда Ив. Макавесса, мѣни, с. Петокладенци, Свищовско.

Вокална група „Детелина“ – с. Деков, община Белене

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСЕННИЯТ ФОЛКЛОР В ОБЩИНА НИКОПОЛ

По населени места от Община Никопол може да се обобщи следната информация за песенния фолклор, запазен през годините:

◆ **град НИКОПОЛ** – Песните са разнообразни по характер, изпълнявани за различни календарни и семейни празници, изпълнявани са на Коледа, Гергьовден и на различни семейни празници.

◆ **село АСЕНОВО** – Запазените до днес песни в селото са с любовно-женитбен характер. Запазени са благодарение на местните краеведи и читалищни дейци – Мария Иванова – дългогодишен секретар на местното читалище.

◆ **село ВЪБЕЛ** – Основните песни са от сборника на Васил Стоин, които отразяват именно поминъка и трудовата дейност на местното население.

◆ **село ДЕБОВО** – песенното творчество се основава отново на споменатия сборник, където пените са систематизирани

по видове за различни календарни, семейни и трудови обичаи.

Представените песни са автентични и нотирани, което позволява да се възстановят чрез певчески групи в населеното място и да се предаде народното творчество на бъдещите поколения. Систематизирани са за различни празници – коледарски, жътварски, седенкарски, семейни и други.

◆ **село ЛОЗИЦА** – съхранени са песни свързани със седенкарски и календарни празници.

◆ **село ЛЮБЕНОВО** – песните са от сборника на В. Стоин от 1931 г.

◆ **село МУСЕЛИЕВО** – песенното творчество се набавя от Васил Стоин.

◆ **село НОВАЧЕНЕ** – в сборника на В. Стоин са съхранени и нотирани 6 броя песни, записани през 20 – 30 години на XX век.

◆ **село САНАДИНОВО** – изпълняват се лазарски песни, записани и съхранявани в местното читалище.

Детско-юношеска формация „Дунавски бонбони“ – Никопол и
Фолклорна формация „Майките на Дидо“ – Никопол

Песните, които са запазени в град НИКОПОЛ:

А. Коледарска песен

Коледари и божа милост
Кукувичка кукувла, коладе ле,
пред манастир на нов стобор,

коладе ле,

да си събуди чорбаджия:
– Я стани, стани, борбаджия,
да си видиш божа милост,
божа милост, твоя драгост!
Да си идем тата долу,
тата долу през два дола,
през два дола, два обора,
два обора сиви крави,
че изтелиха се теленца,
се теленца белонави. –
Кукувичка кукувала
да си буди чорбаджия:
– Я стани, стани, чорбаджия,
да си видиш божа милост,
божа милост, своя драгост!
Да си идеш тата долу
тата долу през две бари,
през две бари, две кошари,
две кошари се овчици,
че се изагниха се агънца,

се агънца, виторожки. –

Кукувичка кукувала,
да си буди чорбаджия:
– Я стани, стани, чорбаджия,
да си видиш божа милост,
божа милост, своя драгост,
да си идеш тата горе,
тата горе през два връха,
през два връха, два яхъра,
два яхъра се кобилки,
че изкончиха се кончета,
се кончета пътоноги. –
Кукувала кукувичка
да си буди чорбаджия:
– Стани, стани чорбаджия
да си видиш божа милост,
божа милост, твоя драгост,
да си идеш тата горе,
тата горе през два тръня,
през два тръня, два пчелина,
два пчелина, се кошери,
че изроиха се рояци,
се рояци, се леваци.

**Васил Стоин, Песни от Средна северна
България, 1931 г., № 888.**

Фолклорна формация „Майките на Дидо“ – Никопол

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Б. Народна песен

Похвала на трима братя
Изтекли ми до три звезди
низпод облак над Бял Дунав,
не ми било три звезди,
но ми било три моми,
до три моми еднолики,
еднолики едноимки,
па се трите надпевали,
надпевали, надметали.
Надметна ги долноземка, надметна
ги пофали се:

– Аз си имам трима братя,
трима братя земледелци,
че си имат триста кила,
триста кила бела пшена,
двеста кила жълто просо. –
Па са трите надпевали,
надпевли, надметали –
надметна ди, пофали се:
– Аз си имам трима братя,
трима братя все овчари,
че си имат три кошери,
три кошери, сури овци,
две кошери врани кози. –
Па са трите надпевали,
надпевали, надметали –
надметна ги софийченка,
надметна ги, пофали се:
– Я си имам трима братя,
трима братя дюкенджии,
че си имат три дукяна,
три дукяна суо средбро,
суо сребро, жълто злато. –
Провикна се долноземка:
– Да ще господ глад година,
даваш ли суо сребро,
зема ще си бела пшена!
Даваш ли си жълто злато,
зема ще си жълто просо!
Даци ще си сури овци,
зема ще си бела пшена!
Даваш ли си врана коня,
взема ще си жълто просо!

В. Гергьовденска песен

Свети Георги обхожда полето
Рано рани свети Ѓьорги,
рано ми рани на Гергьовден.
Ѓоседла си врана коня,
Ѓоседла го, обузда го,
обузда го, възседна го,
да си обиде равно поле,
равно поле, зелен синур,
зелен синур и ливади,
и ливади и кошари,
и кошари и обори,
и обори и пчелари.
Че го срещна горска дива,
горска дива, самодива:
– Добра среща, свети Ѓьорги!
– Дал бог добро, горска дива! –
Отговаря горска дива:
– Леле варей, свети Ѓьорги,
къде отиваш толкоз рано,
толкоз рано на Гергьовден?
Отговаря свети Ѓьорги:
– Ще да ида да обида,
да обида равно поле,
равно поле, зелен синур,
зелен синур и ливади,
и ливади и кошари,
и кошари и обори,
и обори и пчелари. –
Отговаря горска дива:
– И аз сега оттам ида:
зелен синур до колене,
зелен синур и ливади,
се кошари разагнати,
ваклошати, мингушати,
се обори разтелени,
се турчета белоглави,
белоглави, дългопави,
се кошари разроени,
се рояци, се леваци. –
Ния пеем, бога славим,
от дружина добър вечер!

*Васил Стоин, Песни от Средна Северна
България, 1931 г., с. 295, № 892.*

Запазени сватбени песни от село Асеново:

Песен при сплитане косата на булката:

ПЕСЕН ЗА ОБИЧАЯ

Не ми й маму за кусъта
щут мий маму залесъта
за кусъта й за лесъта
свидну ми й за младинъта.

**Кусплитката уд лесъта
зъ се дъде на зълвата**
баярете и машлите
зъ ги носът другарките.

Кусъта мене ми я дигът
й уд муминству ме раздилет
кусъта мене ми я дигът
нова шапка за ми и турат.

Вече с готова шапка, канят момъка да я завърти, за да видят дали ще стои добре
шапката и пеят песента:

ЯЛА БУЛКА

Яла булка къкей капка,
пъ 'й упасана с карлигатка.
Нъ гръдите и с ред талире,
га хуртува та примире.... НАЗДРАВИ....

Банатска сватба от село Асеново, на която се изпълняват песните

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Песните, които са записани за село Въбел:

Малка била
(жатарска)

2194.

M. M. = 200

Драгана мете дворѣве.
Отвѣи двѣра свѣри шафѣра,
Кѣкто свѣри и говѣри.
— „Метѣ и растрѣбѣная, Драгана,
Че ще ти испрѣти свѣтѣве,
Свѣтѣве з бѣли аѣве.“
Драгана дѣма Стоѣну:

— „Я минй, а бре заминй,
Па мѣн не закічай,
Че ас съм още мѣничка,
Мѣничка още глупава,
Не зная да се отсрамъ
На сѣкър и на свекѣрва.“

Стоян Драгана прозума:
— „Я мълчй, любе Драгано,
Че ти си ми любе първото,
Както първото зълъче,
Фторото, любе, присяда,
Трётото горчяво че пелънаво

Пела Кръстина Антонова, 20 год. с. Вълбелъ, Никополско.

(ஆங்கிலத்தில்)

1195.

$$M_1 M_2 \dots = 100$$

— „Слънчо, мамо, Слънчо,
Мамо жа та гаднѣ*)
Рано да не стичаш,
Късно да не залезаш,
Че хората, мамо,
По много съ мале.
На люшка работѣ,
По малко съ на соѣ.”
— „Мале ле, мила майчице,
Да не си ми майка,
Сан огън да пусна.
Тебе да изгорѣ,
Че който е, мамо,
На люшка работѣ,
Ако женѣ, мамо,
Въжѣ ще откъсне
Да си го направѣ.
Та да си почине.

Ако копѣе, мамо,
Мотѣката жа се спре,
Да ѿ отрие
Та да си почине.
А па ѡзк. мамо,
Дѣвет каѣлѣши —
Додѣ ги обикодѣ
И на десетия,
Мамо, яс отидох
И там даѣма братѣ.
Два братѣ заварих
Дѣ съ делѣа делѣа.
Двама братѣ, мамо,
Дебѣа делѣт. мамо
Дел сѣстрин не даѣт,
И яс се, мамо, запрѣх,
Та ги двама разделих.*

ПЪЛЪ БОЯНА Г. Попова, 60 год., с. Вълчань Никополска

 $\frac{1}{2} \text{ min} = 1000$

Песните, които са записани за село ДЕБОВО:

49. с. Дебово, Никополско — № № 155, 317, 487,
842, 892, 906, 1049, 1750, 1758, 1888, 2613, 2696. —
Записах П. Ев. Стефановъ, октомврий 1928 г.

(коледна)

М. М. ♩ = 304

155.

Извил ми са сиф соколчец, коладе ле,
Над љубава Цариграда,
Висъл два дни, висъл три дни,
Два дни, три дни, три недели,
Три недели, два месеца,
Никол сокол не съгледа,
Съгледа го цар Костадин,
Съгледа го отговоря:
— „Леле варе, мои слуги,
Я ми щете позовете
Малки мой, млъди булки.“

И слуги го послушали,
Че додоха малки мой,
Малки мой, млъди булки,
Че испредоха тинка прѣжда,
Че исплетоха гъста мрежа,
Гъста мрежа със ченгели,
Че фърлиха от истока,
От истока до запада,
Да загърнат сиф соколчец,
Сиф соколчец самън кацнал,
Самън кацнал царю в двора,

Царю в двора, мрамур кантъ,
Като канца изпротърси,
Изпротърси дѣсно крило,
Че спрѣдна бѣло книжѣ,
Бѣло книжѣ, сѣтно писмо,
Никой сокол не съгледа,
Съгледа го цар Костадин:
— „Леле варе мои слуги,
Я ми щете позовете,
Позовете арен попа,
Арен попа грамѣтинка.“

Пѣлъ Язичко Личовъ Изилчезъ, 36 год., с. Дебово, Никополскъ.

(хороводна)

М. М. ♩ = 152

487.

Тѣшнала са Севединка
На момите по љзбите
Да им каже тас недѣля,
Тас недѣля тѣдѣрова, (2)
Тѣдѣрова, тѣдѣрина.

Сонѣзките гъбѣсали,
Стѣнове тунѣсали**),
Тѣшнала са Севединка
На момците по рѣлата,
Да им каже тас недѣля.

Тас недѣля не са орѣ,
Тас недѣля тѣдѣрова, (2)
Тѣдѣрова тѣдѣрина,
Копрѣлите гъбѣсали,
Орѣлата тунѣсали.

Пѣла Цвѣта Иванова Драмбозова, 32 год., с. Дебово, Никополско.

Певческа група „Дебовски ритми“ — Дебово

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Песните, които са запазени и до днес в село ЛОЗИЦА:

ОСТАНА РАДКА ВДОВИЦА

Едничък на стара майка Стоян ми беше,
 рожбица свидна – най-скъпа.
 Расна му Стоян, порасана.
 Юнак ми левент стана.
 Че си майка Стояна ожени,
 ожени за хубава Радка.
 Не трая Стоян главило,
 главило още женило,
 че по Радка турчин поглежда,
 турчин черкезлия.
 Хвана му Стоян гората,
 отиде при своите братя бунтовни,
 за чест мъст да мъсти.
 Стояна ми турци хванаха,
 хванаха и убиха.
 Че ми остана Радка вдовица,
 с две дребни дечица, момиченца Станка
 и Пенка.
 Станка ми беше на три години, Пенка на
 година и половина.
 Настанаха гладни години –
 чуди се Радка, мае,
 как да си деца изхрани,

изхрани, още облече.
 Най-после Радка намисли,
 план си страшен скрои,
 да си деца раниничета даде,
 намисли Радка, стори.
 Радка си деца гласеше
 и си жално плачеше и си дрехите им делеше.
 Деца си за майка пицяха,
 ръце си към нея стремяха,
 ала ги върли душманин вземаха,
 вземаха, от майка отделиха.
 Радка ги със сълзи в очите изпрати,
 че си вкъщи сирота завърна и си жално заплака.
 Стояне, либе Стояне, да ти, либе, разкажа,
 че ти децата разпилях по чужди далечни села,
 защото пустите турци
 всичко ни от къщи вземаха и къщата изгориха.
 От мъка си Радка в Стоянова кръчма отиде,
 Стояново вино харчеше много пари да спечели,
 де къде дечицата при себе си да прибере.

Песента е изпълнявана по герани, поляни, записана Ангел Александров, с. Лозица, в изпълнение на Дамяна Димитрова Радева, родена в началото на XX век от с. Лозица.

Формация „Майки и дъщери“ – Санадиново

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Запазена песен от село МУСЕЛИЕВО:

Недоволна от старъ мжъ

(седмичарска)

1402.

М. М. ♩ = 120

Калино Радо булина.
Яко та, буля, дадоо ме.
Чо не та буля, продадоо ме.
Когй додеиш, буля, се плачеш.
Се плачеш, буля, се тъжии.
Не можа буля, да фтасам
Да та нѝшико, буля, попитам,
Такахте ли си, буля, платната.
Окопахте ли си буля лозата.
Лозата и измулата.
Поженахте ли си, буля, икия.
Охосяхте ли си, буля, сената?
— „Пустѝ ти остана були платната.
Мана ти фианяло, були, лозата.

Грат ти убило були, измулата,
Ф огън ти изгорило були, икия.
Пороя ти извакло, були, сената,
Пусто ти, були, остана богатството.
Когй ми е аро не харно.
На кон го гледаш, були, човек и полвина.
А на земя, були, божѝ разкрива,
Ф очи го, погледаи, були, кидриво.
А ф рѝце були кьопаво,
А ф крака, були, сакато,
През село трѝгна, були, и срам ма,
Ис кѝра трѝгна, були, и страх ча,
Пусто ти, були, остана богатството.
Когй ми е аро не харно.*

Пѝлѝ Елена Маринова, 33 год. с. Муселиево, Никополско.

* Изрѝкът — сѝмъ.

Песните, които са записани за село НОВАЧЕНЕ:

109. с. Новачене, Никополско — № № 82, 110, 114,
192, 394, 2189. — Записахъ П. Ев. Стефановъ,
1 октомври 1928 г.

Господъ и света Недѝля

(жѝтварска)

110.

М. М. ♩ = 180

Сѝзнал е Господ да обѝдва
С негови арѝбни дѝчии
Какѝ му бѝше обѝда?
Обѝда бѝше глѝста пауна
Пѝчѝна ф свѝта нѝдѝля.
Ах чика свѝтѝ Илѝя,
Свѝтѝ Илѝм меанджѝя,
Нѝдѝля трапѝза полѝжи,

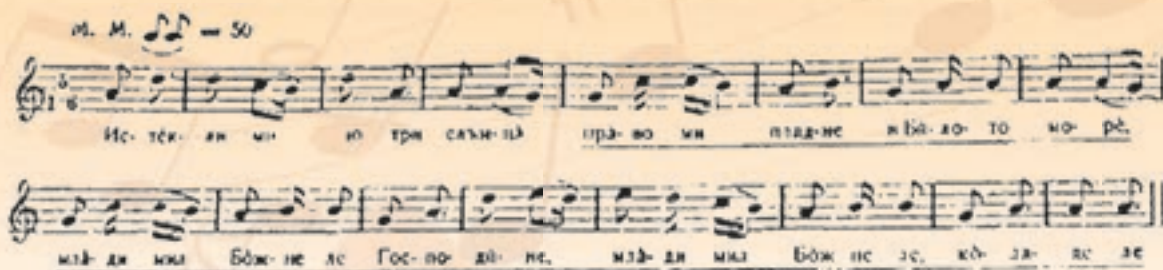
Илѝм вѝно нѝточи,
Нѝточи вѝно червѝно,
Полѝжи злѝтна трапѝза
Чѝ хѝпѝз Господ, чѝ пѝйна,
Па сѝ назѝди обѝрна
И на Нѝдѝля продѝма:
— „Мари Нѝдѝля, Нѝдѝля,

Ни ти ли, Нѝдѝля, о. оярѝзна
На мѝнѝ дѝвѝни да стоѝи,
Да стоѝи, нѝмѝг да правѝи?
Нѝдѝля Бѝга продѝма:
— „Кѝдѝ ли, Бѝжѝе, ла ила,
Кѝто си нѝмам нѝкогѝ,
Сѝмо си имѝм едѝногѝ Бѝга
И пѝрѝо лѝбе далѝко.*

Пѝлѝ Христанъ Карабойковъ 40 год. с. Новачене, Никополско.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Истѣкли ми до три сляни-ца,
Право ми плад-не в Балото море,
Младен мил Божне ле Господине,
Младен мил Божне, ле кодаде ле,
Не съ ми билъ до три сляница,
Най ми съ биле до три кораба,
Първи кораб Божя майка,
Фтори кораб младая Бѣга,
Трети кораб жълти вѣсък,
Жълтия вѣсък, бѣлия тайн,
Че си взимъ Божя майка,
Че си взимъ младая Бѣга,
Младая Бѣга, жълтия вѣсък,
Жълтия вѣсък, бѣлия тайн,
Че си тръгна право плад-не,
Да си търси свет Иванъ,
Свет Иванъ Кръстителъ,
Дето кръсти земъ и небѣ,
Да си кръсти младая Бѣга,
Пая вървѣла шо я вървѣла,
Срещ я иде светъ Крачу-н,
Одговори Божя майка:
— „Добрѣ ми та я Бог домытнал,
Бог домытнал, свет Крачу-не,
Да ми кръстиш младая Бѣга.“
Свет Крачу-н ѝ одговори:
— „Не смея вчи да го гледам,
Кѣмо ли сръка да го хвана.“
След нея иде светъ Василъ,
Той ще кръсти младая Бѣга,
Пая си тръгна Божя майка,
Пая вървѣла шо я вървѣла,
Срещ я иде светъ Василъ,
Иодговори Божя майка:
— „Добрѣ ми та я Бог домытнал,
Бог домытнал, свет Василе,
Да ми кръстиш младая Бѣга.“
Свет Василъ ѝ одговори:

— „Не смея вчи да го гледам,
Кѣмо ли сръка да го хвана.“
След нея иде светъ Иванъ,
Той ще кръсти младая Бѣга,
Пая вървѣла шо я вървѣла,
Срещ я иде светъ Иванъ,
Иодговори Божя майка:
— „Добрѣ среца, свет Иване!“
Иодговори светъ Иванъ:
— „Дал Бо добро, Божя майка.“
Иодговори Божя майка:
— „Добрѣ ми та я Бог домытнал,
Бог домытнал, свет Иване,
Да ми кръстиш младая Бѣга,
Да го кръстиш и мирѣсам.“
Иодговори светъ Иванъ:
— „Не смея вчи да го гледам,
Кѣмо ли сръка да го хвана.“
Иодговори Божя майка:
— „Ти ще кръстиш младая Бѣга.“
— „Да го кръсти и мирѣсам.“
Че си взѣха младая Бѣга,
Жълтия вѣсък, бѣлия тайнъ,
И си тръгнаха право плад-не,
Да си търсят бѣли чѣрки,
Пая вървѣли шо я вървѣли,
Че намериха бѣла чѣрка,
Че запалиха жълтия вѣсък,
Че запушиха бѣлия тайнъ,
Че си кръстиха младая Бѣга,
Кръстиха и мирѣсахъ,
Ичето му я младая Бѣга,
Младая Бѣга Ристъ Бѣга,
И вълнѣсоха ф синьо небѣ,
И са върна светъ Иванъ,
Че го дари Божя майка
Кръст докѣто, сребърно кандѣло.

Пѣва: Христанъ Карабѣлковъ, 40 год., Киро Гатевъ, 45 год., Иванъ Симсоновъ, 30 год. и Иванъ Игнѣвъ Шоповъ, 32 год., с. Новачене, Никополско.

МИГ ТРОЯН-АПРИЛЦИ-УГЪРЧИН

Автентичните народни песни са важна част от културното ни наследство. Те често разказват истории, предават мъдрост и изразяват емоциите на хората през вековете.

Общините Троян, Априлци и Угърчин са разположени в сърцето на Стара планина и са известни със своите богати културни традиции и фолклор. Автентичните песни от тези региони отразяват трудностите и несполуките в живота на местното население,

техните обичаите в радост и болка, както и красотата и величието на природата.

Традиционната народна култура на българите има хомогенен характер. Това не пречи на отделните етнографски ареали, дори на отделните селища да се отличават с някои особености в езика, материалната и духовната култура. В първия случай се говори за регионални, а във втория случай за локални варианти на тази култура.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ОБЩИНА ТРОЯН

Културно-историческото развитие на Троянския край през XIX и началото на XX век е белязано от своеобразното му географско разположение. Долината на река Осъм и високопланинските проходи по билото на Стара планина са играли особено важна роля като съобщителна връзка между Тракия и Дунавската равнина.

По време на Турското робство, след всяко от поредните въстания и бунтове срещу поробителите, в троянската котловина пристигали вълни от преселници от Македония и Одринско, от Чипровци, В. Търново и Дряново. Личните троянски родове водят началото си от тези краища на България. Мнозина техни представители играли значителна роля в борбата срещу гръцкото духовенство, за църковна независимост и славянско просвещение.

Идвайки в Балкана, преселниците намерили не само спасение от турците, но и своя поминък. Гъстите букови гори, бързите планински потоци и хубавата пластична глина били важните предпоставки за развитието на редица занаяти, а планинските пасища и благоприятният климат - за развитието на скотовъдството и овощарството. С развитието на занаятите и търговията друго основно занятие но балканджиите станало кираджийството. Техните волски коли и конски товари прекарвали през Балкана стоки от и за всички селища от Свищов и Русе до Пловдив. Стигали и до селищата по брега на Черно море, до Драма и Кавала на Бяло море. Всичко това допринесло за богатството и многообразието на автентичните народни песни от община Троян. Тези песни не само забавляват, но и предават важни уроци и ценности от поколение на поколение. Автентичните народни песни от община Троян са истинско съкровище на българската култура. Те не само забавляват, но и предават важни уроци и ценности, които са част от националното ни наследство. Чрез тях можем да се докоснем до духа и душевността на нашите предци и да почувстваме връзката с корените си.

ОБЩИНА АПРИЛЦИ

Автентичните народни песни от населените места на община Априлци са важна част от културното наследство на този живописен балкански град, разположен в подножието на Стара планина. Те отразяват живота, обичаите и душевността на местното население, като същевременно предават важни морални и исторически уроци. Мелодиите често са базирани на природни звуци и ритъм, характерен за Балкана.

Местното население се е препитавало с животновъдство, занаятчийство и овощарство. Има сведения за дърводобив и дървообработване като поминък.

Днес района на община Априлци може да се смята за малък етнографски резерват. Тук могат да се видят следи от традиционната битова култура на етнографската група балканци: стари къщи и стопански постройки, воденица караджейка и валявица, които се движат отводите на р. Острица. Тук живееше до скоро майстора на писани и пеещи каруци Митко Минков Малчевски.

Географските фактори и преимущественото развитие на скотовъдството предопределят множеството народни празници и обредни практики, насочени срещу вълците (Архангеловските празници, обичаите на Трифунците и на Пековден).

С локална и регионална специфика се отличават: варенето на захарно цвекло на Андреевден, Сурвакането на водата на Васильовден, припевките при Тайладата, правенето на уруглици на Сирни заговезни, Петровден като празник на скотовъда.

Всички тези особености, внасящи неповторимо своеобразие в празнично-обредната система и обогатяващи непосредствено традиционния календар на българите в обществения план, говорят за богатата душевност на населението от този балкански край.

ОБЩИНА УГЪРЧИН

УГЪРЧИНСКИЯТ ПЕНТАТОН – КОД ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

Вокална група „Цз. Благовест“ – Угърчин

От някои текстове на угърчински песни личи, че са от пра стари времена... Те пренасят през вековете радост или скръб, чувства, които са тлеели в в душите на измъчените от труд селяни. Музиката ги е събирала по тлаки и седенки, по полето или на мегдана, за да изпеят мъката си, да споделят радост и емоции в кръшните хора и ръченици.

Песните са пропити с много лиризъм, разказват за патриархалния бит, обичаите и традициите на местните хора. И макар че техния амбитус е ограничен, все пак притежават голяма колоритност и разнообразие с художествените похвати: мелодика, ритмика и пр. Тази особеност е привлякла вниманието на видни български изследователи-етномузиколози.

Ето какво пише в книгата „Из миналото на Угърчин“ авторите Петко и Георги Радоеви, стр. 176:

„Музикологът професор Васил Стоин записва и нотира около 100 угърчински народни песни. Особените напеви привличат вниманието и на музиколожката Райна Кацарова-Кукудова, която идва в Угърчин, за да събира и проучва това духовно наследство. Кацарова обръща особено внимание на старинните мотиви в угърчинската песен. Намира, че мелодиите не са изградени върху седемстепенните стълбици (гами), а върху гами от пет тона, наречени в музиката пентатоника. Тази пентатонична основа им придава самобитна мелодия, която е любопитно явление в българската народна песен.

ОТИДЕ ДИКО НА ЛОВЕЧ

отиде Дико въф петък,
приседе Дико ф събота,
доде си Дико ф неделя,
Покрай чошмата замина,
на чошма оро играе.

Па стое Дико, погледа,
та па си сам си погълча:
— Де, гиди село Угърчин,
де, гиди ора слободни,
света се завил, замаял,
ф Угърчин оро играе.

Цела Вела Н. Войникова, 80 год., с. Угърчин, Ловченско, стр. 263, № 794.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

Угърчинските народни песни са тесни по тонов обем. Незнайният творец е изпускал някои от степените на пентатоничната стълбица и е съставил мелодии, често пъти само от два тона, накрая с провикване с определена или неопределена височина. Тези песни са пеели на седенки и тлъки, по копан и жътва, както и на трапеза.¹

КРАСОТАТА НА БЪЛГАРСКАТА ДЕВОЙКА И НЕЙНИТЕ ДОБРОДЕТЕЛИ

Песните възпяват красиви млади жени, които въпреки немотия и безкрайни трудности, намират сила и воля на духа и преодоляват предизвикателствата на живота с достойнство и смелост. Посланията са свързани с женската сила и решителност. Такъв пример е песента: „Лалка“:

ЛАЛКА

Народна песен

Стъпила Лалка, стъпила,
на бял камък бе стъпила,
край река, край Бели Осъм,
дето през Троян минава.
В Бистра се вода оглежда,
бяло си лице миеше,
вити си вежди триеше,
черни си очи стреляше,
стреля ги долу и горе отгоре.
Отгоре нищо нямаше,
турчин отдолу идеше.
Хукнала Лалка да бяга.

Турчин на Лалка думаше:
– Не бягай, Лалке, не бягай,
че ти си моя, пак моя,
ний с майка ти сме гълчели,
с баща ти вино сме пили,
а с братята ти – ракия.
Не бягай, Лалке, не бягай,
че ти си моя, пак моя.“
Бега́ла Лалка, бега́ла,
през девет села, в десето,
тъй се от турчин отърва,
пак си вярата запази.

Пяла Гана К. Дачевска, гр. Троян.

Тези песни не само забавляват, но и предават важни уроци и ценности от поколение на поколение. Те са част от културното наследство на България и продължават да бъдат важен елемент от идентичността на местното население.

Народните песни често съдържат дълбоки и многопластови послания, които отразяват живота, обичаите, вярванията и ценностите на народа. Ето някои от основните теми и послания, които могат да се открият в българските народни песни:

ЛЮБОВ И РОМАНТИКА

Много песни разказват за любовта между млади хора, за ухажване, брак и семейни отношения. Те често изразяват силни чувства и емоции, както и идеализираната представа за любовта. Пример за това са:

¹ Ц. ШОЙКОВ, П. МУСТАКЕРСКИ, „Музикални дейци и самодейци от Угърчинския район“, ДИ „Музика“, Сф, 1991.

МИНКО ТРОЯНСКО ГРЪНЧАРЧЕ

Народна песен

Снощи във село пристигна,
 керван троянски грънчари.
 Рано се Севда събуди
 и при грънчари отиде.
 Севда грънчари думаше:
 „Ой ви, троянски грънчари,
 като от Балкана идете,
 защо Минко не водите,
 Минко, младото грънчарче.“
 Грънчари Севда думаша:
 „Ой ти теб, моме хубава,
 скоро му хабер пристигна,

че му се либе сгодило.
 Минко се жалба нажали
 и се на въже окачи.“
 „Севда си сълзи зарони,
 майка си люто кълнеше:
 „Проклетата да си, майно лъо,
 дето си хабер пратила,
 че съм се сгодила!“
 Минко от кола повика:
 „Не плачи, Севдо, тук съм,
 лъжат те мойте другари,
 дошъл съм аз тебе да взема.“

Любовта в онези тежки времена, често е вървяла ръка за ръка с болка, мъка, стратание и дори себеотрицание и жертвостепенност в нейно име.

В своята книга „Врабево живее, работи и се смее“, рожба на любовта му към родното място и местните хора, Марин Колев от с. Врабево пише: „Тежък бил животът на българите във Врабево през първите два века от робството – XV и XVI век и част от XVII век, докато все още живеели в селото. До нас са достигнали от това време доста легенди, свързани с местности, които са преразказани в книгата „Село Врабево – събития, традиции, легенди“, издадена през 2001 г. Тук ще разкажем една от легендите за името на най-високия хълм – Гяур баир. Тази легенда е любимата за врабевени, защото в нея е втъкана любовта на врабевянката към родното, към народността и вярата“.

ЛЕГЕНДА ЗА ГЯУР БАИР

Страх и ужас обзели народа ни, когато турците завладели България. Не минало много време и те докарали от Азия много народ, за да се заселят опразнените села и градове, жителите на които или били избити, или пък избягали в Балкана. Такава участ сполетяла и с. Врабево. Повечето от тогавашните врабевени избягали към Балкана, а по-малката част останали в селото: едни още самостоятелни, а други – работници на турците. Българите продължавали да си празнуват българските празници и неделните дни, да си правят хора и сватби. И тук преданието разказва: Бил хубав пролетен ден – Великден. Всички българи – и млади, и стари, излезли на хорото, което се виело в североизточната част на селото (Пачниковата поляна). Момите и момците играели вити хора, а старите стояли отстрани и гледали весели. Те си спомняли за своята младост и често въздишали за свободата, за българското. От всички моми в селото най-лична и най-красива била мома Деляна. Очите ѝ били черни черешови, а веждите ѝ – морски пиявици. Момците копнеели по нея и всеки искал да се ожени за нея. Деляна задиряли

и турците. Те искали да я потурчат – ханъмка да стане. Това желаел и бейт – управител на селото. Но друго мислела Деляна, друго искало нейното сърце. Тя копнеела да има мъж силен, снажен, от турците да не се страхува. И такъв ерген имало в селото – казвал се Стоян. Турците го мразели и ненавиждали заради неговата красота и сила. Омразата си към него изразявали, като го наричали „гяур“ (неверник). На хорото, при ергените, бил и млад Стоян. Само Деляна още я нямало. Разнесло се из селото, че Стоян – гяуринът щял от хорото да отвлече хубава Деляна. Не било това по волята на бейа и той дошъл на хорото със своите хора, за да не допусне гяуринът да вземе хубавата мома.

По едно време се задала хубавата Деляна, съпроводявана от трите си булини. Видял я Стоян, видели я и другите момци, видял я и бейт. Всички се чудели на нейната хубост. Тя често поглед към левент Стоян отправяла. С него дума си били дали – заедно да си тръгнат и двамата да се вземат. Разбрал това бейт, излязъл напред и казал: – Гяур Стоян, момата твоя ще бъде, само ако ти, без да спираш, я изнесеш на този баир – и посочил към него. Погледнал Стоян баира, погледнал бейа и злоба закипяла в младите му гърди. После се обърнал към Деляна и с поглед се разбрали – така нека бъде. Грабнал Стоян Деляна на гърба си и тръгнал към върха. Върви и не чувства товара, защото любовта му към Деляна крила му давала. Но стръмен е хълмът, силите му отмаяват. Малко, още малко и той ще стигне върха и тогава негова ще е Деляна. А долу хорото е спряло. Очите на всички са отправени към върха – ще издържи ли млад Стоян, ще изнесе ли хубава Деляна. Ето, изгубва се от очите им, той е вече на върха. Но що става там? Товара си Стоян сменя от гърба, обръща очи към Деляна, пада на земята и умира. Деляна прегръща още топлото тяло, целува го и напразно се мъчи с голямата си обич да го съживи. Момците, другарите на Стоян, отиват на върха, вземат тялото и го погребват в подножието на баира, там където сега са гробищата на Врабево. Оттогава хълмът носи името „Гяур баир“, по турския прякор на непокорния българин – гяур Стоян. Там, където умира Стоян, поникнал люляк – цветето на любовта, който и сега цъфти и разказва за силата на любовта и за драмата, що станала тогава. След като понесли тялото на Стоян надолу, Деляна не можала да понесе загубата и потеглила на северозапад. Прекосила „Робово бърдо“, спряла край един хубав бистър кладенец, напоскала се със студена вода, влязла в близката букова гора и знаейки за каната на бейа, надянала на врата си примката на въжето и така сложила край на живота си, като се обесила, но не предала своя народ и своята вяра. До ден днешен край този извор, наречен по-късно „Кюнкът“, се извисява букова гора, носеща името „Момина гора“. Гората получила това име, защото в нея намерили след няколко дни безжизненото тяло на мома Деляна, увиснало на една бука. Погребали я до гроба на млад Стоян.

Легендата разказва, че оттогава българските гробища на селото са преместени под „Гяур баир“.

За тази легенда има създадена и песен. Ето и самата песен, предадена от баба Генковица Лазарова от с. Скандало и записана от учителя Недялко Маринов:

ПЕСЕН ЗА МЛАД СТОЯН И МОМА ДЕЛЯНА

Сред село хоро играе,
сред село на мегданя.
Всички ми дошли –
момците и момите.
Сал Деляна нямаше.
Ей че иде и Деляна.
До три я булини водеха.
Първата ѝ пътя метеше,
втората ѝ скути държеше,
третата ѝ китка кичеше.
Де се взел Гяур българин,
той се залог обзалага:
“Който Деляна на баир изнесе,
той ще я за жена вземе.”
Гяур си Деляна изнесе,
но там си Гяур почина.

Източник: „Врабево живее,
работи и се смее“ 2005 г.,
Марин Колев.

През 1996 г. са записани няколко народни песни от 85-годишния тогава Панталей Станев Цоневски, роден на 27.07.1910 г. в с. Патрешко, общ. Троян. Преди години е бил непосредствен участник във фолклорните прояви в родното си село, според думите му е бил сред главните действащи лица при обредните игри. Песните е научавал от своята баба, от съселяни, от читалището...

Според дядо Пантелей, песента „Шаряна гайда писнала“, която е с любовна тематика и хумористични елементи, е битувала като хороводна песен.

МАМА НА РАДЯ ДУМАШЕ

Мама на Радя думаше:
– Вечерай, Радьо, па лягай.
Таз вечер няма седенки,
утре е, Радьо, зъл празник,
зъл празник, Зимен Гергьовден.
Радьо си майка послуша,
вечеря Радьо, па легна.
Като се от сън събуди,
в пътя другари вървяха.
Един на други думаха:
къде лий Радю таз вечер.
До неговото либе седяха
двама души другOVERCI.
Като дочу Радю тез думи,
бързо се Радьо облеche
и на майка си продума:
– Проклет, триклет да е този,
който майка си послуша.
Па взема остро си ножче
и на седянката отиде.
Любето му първо станало.
Радю си ножче завъртя,
главите на другOVERCI-те отряза.
Любето си той взема.

Източник: СЕЛО ВРАБЕВО – събития,
традиции, легенди.
Събрали и обработили: Марин
Георгиев Колев и Томи Тодоров Томев
с. Врабево 2001 г.

ШАРЯНА ГАЙДА ПИСНАЛА²

Шаряна гайда писнала
Сред селу, на мегданиту
край Тудоркинть портичкъ
Тудорка уро водяши,
както уроту водяши,
назльн-назльн стъпаши.
Бяла й съ кърпъ бялее
сукманче й ся вятрее.
Гледах я, мамо, видох я
и таз назльн Тудора,

па си съ фанах ду нея.
Пък тя ми речи, утречи:
– Нимой съ фащъ, момко, ду мени,
Чи аз си имам либе убаву –
мойте е либе гайдарят –
шъ ми са либе разсърди,
шъ си надуе гайдата,
шъ я надуе, щъ дъ я пукне,
шъ ни съ розвали уроту,
шъ ми са сърдят дружките.

Тук народният творец е показал и кокетството на момата, и нейната хубост в играта, и отказа ѝ да откликне на любовния призив, защото сърцето ѝ е заето. Песента разкрива и особеното значение на фигурата на гайдара в живота на селото. Не само хорото, но и „кладенецът и седянката са били в миналото места на буен младежки живот. Това са били главните тържища за любовен избор, в който меродавно е преди всичко сърцето“³ Аналог на тази творба, както и на „Шаряна гайда писнала“ в справочната литература не бе открит.

На седянка се развива действието в следващата битова народна песен - от силни любовни чувства и съмнения за изневяра момата проклина отсъстващото либе:

СИДЯНКЪ СЪ КЛАДЕ⁴

Сидянкъ съ кладе
мама мъ ни пущъ
Скритом са откраднах
нъ сидянкъ утидох.
Всичкити момци дойдоха.
либе до либе седнаха,
сал мойто либе гу нема
Доде ми дъ гу пукълънъ
клето ми сърце не дади.
Клето ми сърце не дади
па рекух да гу прокълънъ
„Либе, първо либе
ако си съ болян разбуляял,
дано да оздравейш,
тука при мени да додиш.

² Песенен фолклор от с. Патрешко, Галя Лалева, из „Културно-историческото наследство на Троянския край“, книга девета „Фолклор от Троянско“

³ **ОСИНИН Димитър.** Българско народно творчество. С .1962, т.7, с.8

⁴ Песенен фолклор от с. Патрешко, Галя Лалева, из „Културно-историческото наследство на Троянския край“, книга девета „Фолклор от Троянско“

Ако си при друга, либе, първо либе
 девет гудини болян да лежиш
 па на десета да станиш.
 Сламка тояга да носиш
 и тя да ти е възтежка
 В гърне със стълба да влизаш
 вътре турски да седиш
 и там да ти е широко
 Комар за кон да яздиш
 и той да ти е възвисок
 Къту гу проклела:
 „Либе, първо либе, както ма излъга,
 комар за кон да яздиш,
 девет години да одиш,
 да одиш да ма търсиш
 ако ма намериш- прошка да ти дам
 да са ожениш,
 девет дъщери да имаш
 иднъ от другъ по-убави
 момци да ги лъжат, излъгват
 девет копела да гледаш,
 сърцету да ти изгорят
 както мойто изгори ти
 на тъзи сидянкъ.

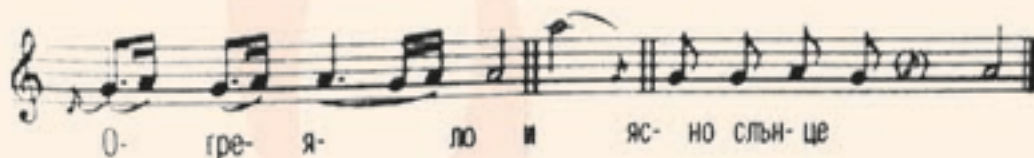
Много и страшни са клетвите, които изрича девойката към любимия. Те поразяват и със силата на въображението и с мощта на породилото ги чувство - не само любов, превърнала се в омраза, но и накърнена гордост. Варианти на тази песен са записани и в Уърчин. Обикновено в тях е даден и краят на историята - клетвата стига адреса си, а момата има основателна причина да я изрече, тъй като любимият действително я изоставя. Цитираният по-горе текст от Патрешко се различава с причината за клетвите - терзанията и съмненията на девойката, и единствено тук действието се развива на седянката. Справката посочва, че мотива, момина клетва поради изневяра на либето“ е разпространен в цялата страна.

СВАТБАРСКИ ПЕСНИ И ПОСЛАНИЯ

Сватбата е основен семеен обичай. Тя се включва по своеобразен начин както в другите семейни обичаи, така и в целия живот на семейството. Със сватбените обичаи се слага начало. Сватбата свързва не само два рода, тя включва в своя празник цялата общност. Обредите по време на сватбата създават предпоставки за здраве и благополучие както на младоженците и техните семейства, така и на цялото селище. Голяма част от селищата на територията на МИГ-ТАУ се намират в ятовата граница (Долни Искър-Осъм), която се оказва не само езикова, но и културна граница. Тук се срещат два типа култура: източна и западно-българска култура-факт, който намира отражение и в сватбената обредност на местното население. Сватбата в този район, както и останалите райони на В страната от края на XIX в. до средата на XX в. продължава почти цяла седмица, Тя включва обичаи, извършвани преди венчаването (калесване, засевки,

грухане на жито), направа на сватбено знаме, сватбени венци, обредни хлябове, сплитане на момата и бръсненето на ергена, както и прощалните вечери (обичаи и обреди, извършвани в сватбения неделен ден, включително и венчаването), обичаи след брачното съставяне (благаракия), водене на булката на вода, искане прошка, смъкване на булото, повратки, посрещане на слънцето, събиране на семена за посев, ходене в гората за дърва и някои други обичаи, съпровождащи въвеждането на невестата в задълженията ѝ като домакиня в момковото семейство.

Почти навсякъде по селата два дни преди същинската сватба се правят т.н. обичаи, свързани с приготвянето на хляба и житото, замесването на квас, засевки, е основен момент от правенето на сватбените хлябове, който включва пресяване, месене и печене на хлябовете, игра около меденика и пр. Такива обреди се правят и у момата, и у ергена. Брашното се пресява през нечетен брой сита, нечетен брой ношви, където се замесва хляба. Тези обреди се съпровождат от специални песни на засевки.

Огряло е ясно слънце
та огрея до три сита,
до три сита козлинени,
козлинени, копринени.

Пяла Йона Маринова Кръстевска - с. Г. Желязна.

СВОБОДА И БОРБА

Народните песни често възпяват героите, които се борят за свободата на своя народ. Те разказват за хайдути, революционери и други борци за независимост. Песни като „Богдана войвода“ и „Избор на войвода“ са примери за този тип послания.

БОГДАНА ВОЙВОДА

Народна песен

Богда'но, юнак войводо!
Тя нашироко гледаше
и надалеко видеше –
за седемдесет дружина!
Богда'на рипна на крака,
запаса сабя френгия⁵,
па събра верна дружина
и на юнаци думаше:
Дружино верна, сговорна!
Хайде да идем на Троян,

⁵ **Френгия** - прил. ж. (тур.). Само в съчет. **сабя френгия** — в народните песни: остра западноевропейска, френска сабя.

тежка ще хазна да мине.
 Кога са били на Троян,
 дружина и' се уплаши,
 скокнала та побегнала,
 сама Богдана остана,
 Богдана юнак войвода!
 Засече тесна клисура,
 па викна и са провикна:
 Нема ли нийде никого? –
 А татари си идеха
 през тая темна клисура.
 Богдана грабна сабята,
 па си удари татаре;
 изсече седем татаре,
 остана едно татарче,
 татарче и се молеше:
 Богдано, юнак войвода!
 Недей си мене погубва,
 че съм едничко на майка,
 па ме е дала майка ми
 младо пастирче да ходя,

на наши' измет да чиня.
 Дето поискаш, Богдано,
 тамо ще хазна да карам. –
 Покарала го Богдана,
 към това бело Филибе,
 закарала го Богдана
 във марашките механи.
 Кога си хазна стовари,
 то си Богдана заражда:
 Роди ми мъжко детенце,
 със цървулите на крака,
 със мустаците до уши,
 със мздрачето вов ръка,
 с калени стрели на рамо.
 Щом се родило, продума
 И на майка си казваше:
 Мамо ле, юнак войвода!
 Я хайде хазни да делим,
 па тогаз, мамо, да идем
 на Троянската планина,
 тамо е за нас по-добре.

ПОДИГНАЛА СЕ Е СИЧКА РУСИЯ

Народна песен

Подигнала се е сичка Русия,
 сичка Русия и България,
 бой да се бият, кръв да пролеят,
 кръв да пролеят за свободата.
 Най-напред върви Ристьо Иванчин,
 след него върви млад капитанин,
 млад капитанин, млад офицерин.
 Па са излезли на връх Балкана.
 Първа е пушка, пушка пукнала.
 Удари Ристя, Ристя в сърцето.
 Ристьо се виком, виком провикна:
 Олеле, мамо, загинах, мамо,
 Загинах, мамо, тука на Балкана!
 Абер пратете до моята майка,
 до моята майка, до моята сестра,

тука да дойдат, мене да вземат.
 Абер пратили до Ристьова мама,
 до Ристьова мама, до Ристьова кака.
 Ристьова мама по пътя оди,
 по пътя оди, другари търси,
 другари търси, в глава се бие,
 в глава се бие, за Ристя плачи:
 Олеле, Инче, олеле, мама!
 Ристьова кака другар намери,
 другар намери, при Ристя отиде.
 Ристя си тя на кон натовари,
 па си го Ристя в Троян закара,
 в троянските гробища закопа.

Пяла Гена Русенова, гр. Троян.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ИЗБОР НА ВОЙВОДА⁶

Народна песен

Събрали съ са, събрали,
до триста млади юнаци.
Един другиму думаше:
кой ще войвода да стане?
„Хайдете, момци, бел камък,
бел камък да си метнеме –
кой сички-те надметне,
той ще войвода да стане“.
Сички-те камък фърлиха
никой камък не надметна,
ох, гиди⁷ момче троянче,
троянче, младо загорче,
то си е камък поело,
та си сички-те надфърли,
доро два пъти по-далеч.
Сички-те си са гледаха.
Каква е тази работа?
„Хайдете, момци, юнаци,
друга работа да фанем,
да побием харбий⁸ доматски,
сички-те наред да скокнем:
който харбия прескокне,
той ще войвода да бъде.“
Никой харбия не прескокна:
Ох, гиди, момче троянче –
то си харбия прескокна.
„Ей, ви вас, млади юнаци!

Сребърна парáда гудим,
четиристотин разкрача:
който парáта удари,
той ще войвода да бъде“
Сички-те наред фърлеха,
никой парáне удари,
ох, гиди, момче троянче,
щом пушка-та си насочи,
та си парáта удари!
Сички се наред спуснаха,
ръка му редом целуват.
Момче троянче думаше:
„Елате сички със мене,
и където ви проводя,
добре да си ма слушате,
работа да ми вършите“.
Пое и ги заведе
на висока-та планина.
Та си погледна на долу,
на долу още на горе:
от долу юнак идеше,
от долу юнак идеше,
бяло си конче яздеше,
и кончето му цвилеше.
Пак викна момче троянче:
„Ей, ви вас, млади юнаци!
Идете ми го фанете
и ми го живо доведете.“

Сички се юнаци спуснаха,
юнака да си уловят.
Юнак си скокна да бегаше.
До сто на двеста разкрача,
та си се назад повърна,
та си сичките посече.
Ох, гиди, момче троянче,
троянче, млад войвода,
от планината гледаше
и си самичък думаше:
„Каква е тая работа?
Я нека сляза да видя,
дали е от мене по-голям,
или съм ази по-голям?“
Пак слезе долу при юнак:
„Ти ми изби триста юнаци,
хайде да се поборим
и двама да се побием.“
Били се три дни и три нощи,
та не съ се поборили,
и си ръка целуваха,
та си побратимиха,
един другиму думаха:
„Я хайде, брате да идем,
из гъста гора зелена:
дето един от нас умре,
там и двамата да умрем!“

⁶ Песента е записана към средата на XIX век от ученолюбивия свищовски младеж Николай Д. Катранов, по-късно студент в Московския университет. Публикувана е в сборник „Болгарски песни“ съставен от Безсонов и излязъл в Русия през 1853 г. У нас е публикувана в книгата на Иван Г. Клиначаров, през 1938 г. В песента не се посочва открито срещу кого се борят събралите се юнаци, сред които най-лично е троянчето. Като се изхожда от времето, през което е сътворена от незнайния народен певец, ясно е срещу кого отиват тези юнаци, кои са душманите на народа. Борбата срещу османските поробители има дълбоки корени и в Троянския край. Песента възпява не само юначеството на троянчето. Тя е израз на освободителните възжелания на планинците от този край на Отечеството.

⁷ Гиди - (тур. gidi) Ах ти, немирнико!

⁸ Харбий ж. (араб.). Остар. Тънка метална пръчка, с която се пълни през цевта пушка или пищов.

ГУРБЕТЧИЙСТВОТО

Животът на балканджиите е бил доста труден и беден. Това ги е принуждавало да стават гурбетчии - хора, които временно напускат своето село или град, за да работят в чужбина или в други части на страната. Обикновено те се занимават със сезонна работа, като земеделие, строителство или други физически трудоемки дейности. След като спечелят достатъчно пари, гурбетчиите се връщат у дома, където използват спестените средства за подобряване на своя живот или за изхранване на семейството.

ЗА ЗЛО Е ДОШЛО ЛЯТОТО

Народна песен

За зло е дошло лятото,
за зло е дошло лятото,
лято – време работно,
хора на Странджа да идат,
хора на Странджа да идат,
на Странджа, на Черно море.
И Цанко иска да иде,
и Цанко иска да иде,
на Странджа, на Черно море.
Марийка Цанко думаше:
Я седи, Цанко, не оди,
я седи, Цанко, не оди,
на Странджа, на Черно море,
и тук се пари печелят,
и тук се пари печелят,
ала се младост не връща.
Я иди Цанко на Ловеч,
че купи вълна рунява⁹,
аз ще я, Цанко, напреда,
ще изтъча тънки шаяци¹⁰,
на ще ги, Цанко, продадем,
от тях ще пари спечелим.
Марийка още думаше:
Да идеш, да се не върнеш,
дето ме, Цанко, не слушаш.
Седели са шест месеца,
тръгнали да си отиват.
Като из пътя вървели,
Цанко си на другари думаше:
Седнете да си починем,

люта ме треска затресе,
силно ме глава заболее,
ще седна, ази, ще легна...
Поседна Цанко и легна,
и легна Цанко не стана,
на пътя Цанко издъхна.
Като се брат му завърна,
в ръка му коне водеше,
и на Марийка думаше:
Буле, Марийке, братова,
на Цанко коне поемни,
че Цанко из града остана,
премяна да ти накупи,
армаган да ти донесе,
и след Цанко ще доди.
Конете жално цвилеха.
Марийка сичко разбрала.
Викна Марийка заплака,
викна Марийка заплака,
и като плаче, нарежда:
Нали ти, Цанко, говорих,
я седи, Цанко, не оди,
на Странджа, на Черно море,
и тук се пари печелят,
и тук се пари печелят,
ала се младост не връща,
а ти ма, Цанко, не слушай...

Пяла Гана К. Дачевска, гр. Троян.

⁹ Рүно вълна – Неразчепканата, остригана вълна на една овца.

¹⁰ Шаяк – Груб вълнен плат.

ХОДЕНЕТО НА РУМАНИЯ¹¹ е засвидетелствано през XVII в, когато започва разлагането на османската военно-ленна система и оформянето на нов тип земевладение – чифлишкото. Обработката на земята и прибирането на реколтата се осъществявало на принципа на ангарията. Турските държавни чиновници набирали жътварки от Търновско, Софийско, Пловдивско, Пазарджишко, Севлиево, Ловешко и ги изпращали да жънат в Добруджа, Тракия и дори в околностите на Цариград. Ходенето на жътварки от Троянско (тогава и днешните квартали на гр. Априлци, се наричали Троянско) в полските села (Плевенско) се запазва до 50-те години на нашия век.

Жътварският труд далеч от родните краища е пресъздаден в много жътварски песни, известни не само в Троянско. Типични мотиви са: настанало пладне, а почивка на жътварите не дават, докато не стигнат до края на нивата; работлива жътварка забравя детето си на нивата; замръкнала жътварка на голяма нива; жътварка, която получава двойно повече от другарките си, защото след всяка мома ред падна след Тота мома - два реда“. (Гумощник, Ново село - Стоин 960, 961). Трагичните песни от колибето (993).

Троян (986), Шипково (1578) за умираща на руманя жътварка е записал още Васил Стоин. В една от песните хубава Тота не послушала майка си, а отишла

„С моми ромънки
три дни жънала,
пет гроша зела.
Па се разболе
Хубава Тота.

Последната молба на умиращата жътварка към драгоманина била:

Да ми продадеш
куфор- чопази
да ми откупиш
кон със кирия.
Да ме занесеш
на връх планината
да ме закопаеш

на пътеката,
дето ще минат
моми ромънки, /2/
новоселките,
да ми приливат
сътратунките.

ОТИВАНЕ НА РОМАНИЯ

Народна песен

Гледай мъ, гледай,
Ганке ле, Гано.
Днеска съм тука,
Утре мъ нема.

Пяла Гена Русенова, гр. Троян.

НЕЩАСТИЕ С ЖЪТВАРИ

Разболе се Дана
долу ф Ромъня,
Драгоманина Дани,
тихо и' говори:
„Че можеш ли върве,
или на кон държе'?"
„Нито мога върве',
нито на кон държе'."

Пяла Васила Вл. Илиева, гр. Троян.

¹¹ Жътвата на балканджийките в полските села.

ПУСТЪ ДЪ УСТАНИ ТЪС ЪМЕРИКЪ

Народна песен

Пустъ дъ устани тъс Ъмерикъ!
Тъс Ъмерикъ, гулямъ пичалбъ,
дету измами се млади мумчетъ,
млади мумчетъ, се отбор юнаци,
тъ ги прикаръ приз девйът държави,
приз девйът държави зъ в дисетътъ.
Чи в дисетътъ пъръодът чакат,
па ъе пристигнал бързийът пъръот,
па съ качили младити мумчетъ,
млади мумчетъ, сто илйъди души.
Вървели съ три дни и три ноци,
вървели, вървели дусрет укианът,
чи съ съ зъдали гулеми бълкани –
не ми било гулеми бълкани,
най ми е било дибели лидуве.
А чи ми викът младити мумчетъ:
Свирети музики, за спомйън и славъ,
Чи сички ний тукъ шъ дъ загиним,
млади и зилени, бели и чървени!
Пъ ъе пугънъл бързийът пъръот,
бързийът пъръот със сто илйъди души,
тъ съ удавили сто илйъди души!
Тос Минку Ангелуф ут мъълъ Дулюскъ,
тос Ристю Данчуф ут мъълъ Тотюскъ –
тъ си устави младъ дувиць,
младъ дувиць със две дичиць.
Та сякъ зарън плачи, плачи и нареждъ:
Пустъ дъ устани тъс Ъмерикъ,
дету мъ устави младъ дувиць,
със две дичиць малки, нивръстни.

Препечатана от сборника „Народни песни от Троянския край“ (ръкопис), съставители Стоян Ковачев и Иван Топалов, МНХЗПИ, инв. № 1753. Пяла – Рада Ст. Бояджиева от с. Терзийско.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

КИРАДЖИЙСТВОТО

Кираджийството е специфична форма на транспортна дейност, при която кираджиите (или каруцарите) превозват стоки и пътници с помощта на коне, волове или мулета. Кираджиите пътуват между различни населени места, като предлагат услуги за превоз на товари и хора. Тази професия е била особено важна в периода преди развитието на железопътния транспорт и автомобилите, когато пътищата са били основният начин за придвижване.

НАПАДНАТ КЕРВАН¹²

Народна песен

Покарало момче кираджийче¹³,
покарало дванайсет коня.
Хем ги кара, с тънък свирка свири.
Свирката му тихо отговаря:
„Шо си немам верен есапчия¹⁴,
да ми чи́ни¹⁵ есап на парите.“
Де го долу Яндже от планина,
то при момче право си отиде.
„Щяваш¹⁶ ли ма за верен есапчия?
Я слазайте кози от планината.
Я падайте звезди от небето!“
Въжа режат, денкове¹⁷ си падат.

Пяла: Васила Вл. Илиева, гр. Троян

ХАЛА ЛАМЯ

Народна песен

Падна́ла е тъмна мъгла.
Ни е било тъмна мъгла,
най е било тъмен облак,
тъмен облак на планината,
най е било хала¹⁸ ламя́¹⁹.
Никой ламя ни видяло,
видели я кираджии²⁰.

¹² **Керван** – Колона от коне, каруци, които пътуват заедно и пренасят товари.

¹³ **Кираджия** – Човек, който в миналото е превозвал товари или хора със своя каруца.

¹⁴ **Есапчия** – Човек, който води сметки.

¹⁵ **Чини** – Прави, върши, струва.

¹⁶ **Щяваш** – Искаш.

¹⁷ **Денк** – Голям вързоп с вещи.

¹⁸ **Хала** – Митично същество, което носи бури, ветрове; змей.

¹⁹ **Ламя** – Митично същество — чудовище с няколко глави и змийско тяло, покрито с люспи, обикн. алчно, ненаситно.

²⁰ **Кираджия** – Човек, който в миналото е превозвал товари или хора със своя каруца.

Кираджии богу молят,
да не пада хала ламя',
да не пада на товари,
на товари, на чували,
че ф чували мед и масло.
Па падна'ла хала ламя',
на товари, на чували,
та се пръсна мед и масло.

ПРИРОДА, СЕЗОНИ, РОДЕН КРАЙ

Много песни възхваляват красотата на природата и различните сезони, предимно в родното място. Те често използват природни образи като метафори за човешки състояния и емоции. Пример за това са песни като: „Там, де Бели Осъм шуми“, „Роден край“, „Песен за Врабево“... Песните възхваляват красотата на природата и родината. Те изразява любов към родната земя и гордост от нейната красота.

АМ, ДЕ БЕЛИ ОСЪМ ШУМИ

Текст: Иван Рудников

Твоят глас стародавен
на дните в пороя мъжествено ясен
и чист неуморно звъни.
Ти гордееш се с история своя
и жив си, макар и димял в съсипни.
В теб спомени се изнизват на дълги кervани
и конски копита глухо кънтят.
Ти светиш и в багри, и в менци ковани,
и пращаш товари нагоре по римския път.
Балканът гористи заслони простира,
наметнал аба и препасал силях²¹.
Песента на Апостола още диви' манастира,
и аз в покоя му сякаш че него самия
и чух, и видях.
Ти криеш и много легенди, и тайни,
и не една мисъл и не един образ теб осени –
превърнати в съкровища трайни
по оживелите от ръката на Захари Зографа стени.
В теб духът български живее и се преражда,
и все такъв – и силен, и млад.
Край твойта трапеза спрелия друмник забравя и жажда,

21

Силях - Кожен пояс с прегради за поставяне на различни неща — нож, пищови, кремък и др.

и мъка, самотност, и глад.
А който пил е от твоите писани стомни
и е любил троянски моми,
той винаги тебе ще знае и помни,
и в кръвта му Бели Осъм безспир ще шуми!...

РОДЕН КРАЙ

Аз родена съм в Балкана –
в малък, китен земен рай,
Врабево е мойто село –
моя свиден бащин край.
Сред баирите зелени –
там е моето селце!
Хората му са засмени,
всеки е с добро сърце.
Сутрин слънцето изгрява,
буди родната гора
и Гяур баир изправя
гордо своята снага.
Вечер вятърът поява –
шепне горският листак,
а Гяур баир запява
песен за велик юнак.

А звездите едри греят,
мигат със очи безброй –
гледат, слушат и немеят
във среднощния покой.
Спомен в детството ме връща –
в мен отеква весел звън.
Бащината родна къща
пак повика ме насън.
Родно мое, хубаво селце!
Дето и да бъда в този час –
винаги си в моето сърце,
вечно ще обичам тебе аз!
Клетва давам тук пред вас
и пред вас се вричам,
че до сетния си час
Врабево ще си обичам!

ПЕСЕН ЗА ВРАБЕВО

Обичам те, любимо родно село,
понесло волно моите мечти.
Над теб Гяур баир издига чело,
окъпан в топли слънчеви лъчи.
На юг Балкана горд снага издига,
мълчи навъсен като воин той.
В Раздоле нощем вятърът разказва
легенди за незнаен смел герой.

Сред твоите поляни коленича,
целувам плодородната земя.
В студените извори обичам
да къпя искрената си душа.
Нали си моята усмивка детска,
нали си мойта слънчева мечта.
Сълзите във очите ми за теб са,
дори да съм на края на света.

*1995 г. текст: Милка Стратева, музика:
Иван Генков. Събрали и обработили:
Марин Георгиев Колев и Томи Тодоров
Томев, с. Врабево 2001 г.*

ПЕСЕН ЗА ТРОЯН

Изпълнител: Георги Гоцев, Текст: Катя Киранова, Музика и аранжимент: Петьо Кръстев

Бели Осъм песен пее
от Хайдушкия балкан,
а край него се белее
родния ни град Троян.
Занаяти интересни
славят ни навред в света,
с манастира ни чудесен
и троянска сливова.

Припев:
Няма по красиво цвете
в гордия и стар балкан
пролет, есен, зиме и лете
цвят чудесен е Троян.

Всеки българин обича
своя дом и своя род
и към него с радост тича
и към него търси брод.
Приказно Троян красив е
тук от векове живеем,
в бъдеще мечтано взрян е
с него всеки се гордей.

Припев:
Няма по красиво цвете
в гордия и стар балкан
пролет, есен, зиме и лете
цвят чудесен е Троян.
Цвят чудесен е Троян.

ТЪГА И ЗАГУБА

Някои песни изразяват дълбока тъга и скръб, свързани със загубата на близък човек или трудности в живота. Те често включват елементи на плач и оплакване, като например: „Песен за загиналите Врабевени“.

Дълъг е списъкът на убитите врабевени през четирите войни, които е водил българският народ след Освобождението ни от турско робство:

Всички тези войни са оставили неизличима болка и тъга у врабевени. И днес още по-старите хора разказват за зверствата от тези войни.

Но хората от с. Врабево винаги са намирали сили да превъзмогнат болката от големите загуби и да продължат да работят за благо на селото, защото врабевени са единни и затова са силни.

На своите герои признателното поколение построи паметник в центъра на селото и написа стихове за техния героизъм.

ПЕСЕН ЗА ЗАГИНАЛИТЕ ВРАБЕВЕНИ

(рецитира се)

Пейте да пеем за Дойран,
тъй както са пели нашите бащи,
нашите бащи и майки!
И поклон направим
за всички врабевски герои,
паднали убити преди,

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

в Балканската война...
Ах, Дойран, Дойран!
Земя обещана,
с кръв българска обляна,
с трупове обградена,
С бели кости наторена,
с черни кърви напоена!

(пее се)

Я повей, повей, Дойрански ветре,
Дойрански ветре край Дойран града,
край Дойран града, край гробищата!
Че там почиват много ергени,
много ергени все врабевени!
Първият беше Ночо Йорданов,
Ночо Йорданов на Йордан Ночев.
Вторият беше Ристю Илиюв,
Ристо Илиюв брат на Калчо Илиюв.
Третият беше Томи ми Томьов,
Томи ми Томьов брат на Георги Пенчев.
Четвъртият беше Томи Иванов,
Томи Иванов на Убави Ивана.
Петият ми беше Иван ми Петков,
Иван ми Петков на Петко Ганека.
Шестият ми беше Петко ми Спасов,
Петко ми Спасов на Спас Далеков.
Седмият ми беше Марин ми Миюв,
Марин ми Миюв на Малки Миа.
Осми и девети: Митю и Радоя,
Митю и Радоя – братя Зъзрови.
Десетият беше Васил ми Дянков,
Васил ми Дянков на Дянко Войковски.
Единайсетиет беше Илия Пеюв,
Илия Пеюв на Пею Недялков.
Дванайсетиет беше Минко ми Миюв,
Минко и Миюв на Мию Поповски.
Тринайсетиет беше Димитър Ристюв,
Димитър Ристюв на Ристя Шейтана.
Четиринайсетиет беше Стойко ми Добрев,
Стойко ми Добрев на Добри Рабаджиски...

Записал от Тодора Димитрова Иванова: Марин Колев.

МЪДРОСТ И ПОУЧЕНИЕ

В много песни се съдържат морални поучения и мъдри съвети, които помагат на поколенията да се ориентират в живота. Те често говорят за добродетели като честност, трудолюбие и уважение към родителите. Пример за това е песента „Свети Георги“.

СВЕТИ ГЕОРГИ

Бог да биет краля от Трояна!
 Ми пособрал троянци християни:
 – Ел чуετε, троянци граждани!
 Расипите бога единего,
 напишите бога стробренова.
 Написале бога стробренова.
 Що ми текле у Трояна града
 триесет и три точки студна вода:
 тамо фати да ми протечвит
 бело стробро и свитлоно злато;
 то'а за бога моли'а, то'а ми найдо'а.
 Ним ,и прати краљ троянски,
 ми ,и прати под Трояна града,
 под езеро, кей глобок бунар.
 Тамо имат тая вода студна;
 тамо имат змиа халовита;
 на ден му ѝе по еден таин;
 тамо одат троянски християни
 да откупат водата со стробро,
 со стробро, со жежено злато.
 Бог да биет краля от Трояна!
 Промени негвоа мила керка,
 негвоа керка, най-мала Мариа;
 и напoлни джепье и пазу'и
 со стробро, со злато жежено;
 во рьце и даде стробрен ибрик:
 – Ай ти, керко, мала Марио!
 Ти поиди ми край бунара,
 налей ми она студна вода,
 да откупиш ти вода со стробро.
 А що беше девойка Мариа!
 Се прекръсти, богу се помоли:
 – Дейди, боже, мене поможи ми!
 И киниса по бели друмови,

и си стрете незнаена делиа.
 – Помози бог, Троянко девойко!
 Ако бог да, каи ке ми ,одиш?
 – Я ке ходам по Трояна града,
 да налеам она студна вода.
 Отговори незнаен делиа:
 – О, девойко, хубава Марио!
 Тамо имат змиа халовита,
 ке загиниш млада и зелена!
 Я не сум незнаена делиа,
 туку сум си свети Георгиа.
 Я ке легнам на твои скутови,
 малу перче да ми приобидиш;
 я сум вреден тебе да откинам.
 Па си слезе от коньо на земи,
 легна на нейдзини скутови.
 Бог да биет змиа халовита!
 Се даде от глобоко езеро,
 сама себе гласови даде:
 – Хейди, боже, хейде, мили боже!
 На ден имах само еден таин,
 а денеска имам три тайни!
 И що беше хубава девойка!
 Я догледа змиа халовита,
 на девойка тешко жал и падна,
 от жалости тая не ми скорна,
 не скорна светаго Георгиа
 и порона солдзи по образи;
 паднаха солдзи по образа негов,
 от жалости солдзи г' изгореха.
 и си стана свети Георгиа,
 изговоре на Троянска девойка:
 – О, девойко, хубава Марио!
 Що ми рониш тие дробни солдзи?

Изговоре Троянка девойка:
– Брату мои, свети Георгия!
Опули се по бели друмови,
що ми идет хала халетина,
що говорит змиа халовита!
„На ден имах само един таин,
а денеска имам три тайни!
Се опули свети Георгия,
я догледа змиа халовита.
Ал му велит Троянка девойка:
– Сега ние, брате, загинахме!
А що беше свети Георгия!
Се уплаши свети Георгия,
па си слезе сам еден господ:
– Ал ме чуеш, свети Георгия!
Вели сам едини господ,
а извади стрела от пояса,
фарли на змиа халовита;
може и яс на помощ да дойда.
И що беше свети Георгия,
па истъргна стрела от пояса
и фърли на змиа халовита,
я погоди мегю църни очи
и си кутна змиа халовита,
и си явна коня дориега,
па велит на Троянка девойка:
– Оди по мене пред коня.
С себе зеде змиа халовита,
па я върза с дробнаго синджира
и велит свети Георги на коня:
– Али чуеш, конье дорие,
си фатихме змиа халовита,
влечи, конье, сега да се влечи.
И киниса по бели друмо'и.
Кога дойде у Трояна града,
кога гледат Троянци християни,
ги прифати треска тригодишна.
– Егиди боже, сполай ми ти тебе!
От кога се Троян заградило,
ваква хала не беше ни дошла!

Па си ходит свети Георгия,
па си ходит по Трояна града,
па си слезе от коня на земи
и си прака девойка Мария:
– О, девойко, хубава Марио!
Ти да пойдеш у ваши дворье,
хабер ти стори на твои татко!
Дойде еден незнаен делиа
и те викат тои каи него.
Па киниса тои крал Латин,
па отиде кай свети Георгия:
– Добре дойде, незнаен делиа!
– Добре найдох, крале Латинине!
– Ако сакаш, я да ми ти да'ам,
да ти да'ам моя мила керка!
Изговоре свети Георгия
на онета краля Латинего:
– Кюти, Латин, уста да ти капнит,
не зборувай ти такви речови!
Я не сум ти некои делиа,
туку сум ти еден ангел божи,
ангел божи свети Георгия.
Али гледаш, хала халетина,
да собериш троянци християни,
да разсипиш бога стребрената,
да напишиш бога единого,
оти гледаш страшно халетина.
Ако пуцям змиа халетина,
три пъти градо ке преопачит,
жива душа от вас не остават.
Изговоре тои крал Латин:
– Прости мене, свети Георгия!
Се собраха християни троянци,
разсипаха бога стребрената,
напра'иха бога единого.
И що текле триесет и три чешми
чисто стрebro и жежено злато,
пресекна ми и потекоха,
потекоха тая студна вода.
От тогай песна останала.

СЕМЕЙНИ И РОДОВИ ВРЪЗКИ

Песните често подчертават важността на семейството и рода. Те разказват за взаимоотношенията между членовете на семейството и значението на традициите и обичаите. Пример за това е песента „Разболяла се е Съба Върлюва“, „Чула съм, либе...“, „Хубава мома род няма“ и мн. др.

РАЗБОЛЯЛА СЕ Е СЪБА ВЪРЛЮВА

Заодилъ е Бою за Съба
За хубава Съба Върлюва.
Ходилъ е Бою гледалъ е
Хубава Съба Върлюва
Завидяла имъ Арма Бърденка
Завидяла имъ и магия направила
Магия направила на хубава Съба.
Разболяла се е Съба Върлюва
Лежи Съба, лежи умира
Отъ черна чума отъ върла болестъ.
Па си изхвърли Съба свекърва
Вънка на двора подъ кошъ на
Изъ село ходятъ черни циганки
Изъ село ходятъ та боба мятатъ
Па са утишле у Събини
Та са метнале боба на Съба
Метнале съ го и познали й:
Не лежи Съба отъ черна чума,

Най лежи Съба, че е зададена
Че я задале мома и жена
Арма Бърденка и нейната майка
Завъртеле я въ трепетлика
Като въртеле и наричале:
Както трепери трепетликата
Дене и ноше, съ вятъръ и безъ вятъръ
Тъй да трепери на Съба сърдцето
На Съба сърдцето за млади Бою
Както се гледатъ „Синя“ и „Тиня“
Тъй да се гледатъ Арма и Бою
Както се гледатъ „Скуриль“ и Нигриль“
Тъй да се гледатъ Съба и Бою.

*Слушена отъ Петъръ Стефановъ
и Кина Гачева, 6. IX. 1936 година.
Източник: Под сенките на вековния
дъб“, с. Голяма Желязна – ТРОЯНСКО,
АНТРОПОГЕОГРАФСКО ИЗУЧВАНЕ,
София, 1937 г.*

ЧУЛА СЪМ, ЛИБЕ...

Чула съм, либе, разбрала,
че майка ти ме не щяла.
Че майка ти ме не щяла,
искала нашта раздяла.
Ний ще се, либе, разделим,
но няма да се забравим.
Ний ще се, либе, забравим,
кога морето пресъхне.
Море морава да стане,
орачи да я изорат.

ХУБАВА МОМА, РОД НЯМА

Либе, Йордано, Йорданке,
хайде двама да се вземем.
Че сме си lika прилика,
като два стръка иглика.
– Огън уста ти да изгори,
нали сме пусли роднини.
– Високо дърво връх няма,
широко поле край няма,
ситни камъни брой нямат,
дълбока вода брод няма,
хубава мома род няма.

ВЕСЕЛИЕ И ПРАЗНИЦИ

ЛАДУВАНЕ

Срещу Нова година момите
и ергените се събират на леда
на река Бели Осъм, вземат едно
менче, напълват го с вода и сла-
гат в нея овес. Всяка мома пуца
в менчето пръстена си. Две или
три моми захващат да пеят
долните припеви. Всеки припев
е отделно прокобение* - пред-
сказва за какъв момък ще се
омъжи момата, на която принад-
лежи изваденият пръстен. След
обрета става хоро. На 1 януари се
повтаря този обред.

* **Прокоба** - Предзнаменование,
предсказание за беда; лоша поличба.

Свинска глава Васильова, тъй ладо лъо /свинар/
Цървул стяга, въз дол бяга /хайдутин/
Русо зайче на пъртинка /сирак/
Китка плава из яз²² въз яз /воденичар/
Гривни дзвекът под възглаве /чорбаджия/
На стол седи, кофа държи /кръчмар/
На игрица вичири'ца /терзия/
Шита риза, недошита /ще се омъжи млада/
Зряла дюля и презряла /ще се омъжи стара/
Жълто було трески сбира /ще пристане/
Свещи светят по все по поле /поп/
Дълга трева до Дунава /арабаджия²³/
Скарбук памук през планина /кираджия/
Синьо сукно цволи кърши /боаджия/.

Записал Васил Илиев.

СЕДЯНКА СЕ ГЛАСЕШЕ...

Седянка се гласеше,
буен огън гореше.
Мен ме мама не пуца,
на седянка да ида.
Мама, татю думаха:
-Слагай да вечеряме.
Слагай да вечеряме,
постилай да лягаме.
Сложих и вечеряхме,
постлах и легнахме,
мама, татко заспаха
мен ми сън не идваше.
Па излязох на двора
и погледнах към пътя,
всяко либе, със либе,
мойто либе настрана.

ПЪСЕНЬ ЗА КУЛА ДАЧОВА

За зло се е заисенило,
Га се мамуле забрале.
Забрало се е Бърдене.
Манава прати Алила
Да вика Алилъ момитъ.
Да вика Кула Дачова
Да вика Иона Нейчова
Да вика Цона Додюва.
Вика ги Алилъ събра ги
Изъ Лакжта ги поведе
На Бърдене ги заведе.
Три дни с брале мамуле
Три ноци пошоръ белиле
И на булки са правиле
Кула са булка направи
Всъки и даде по пара
Манава и даде три гроша.

²² Яз – Водата, събрала се при преграда, бент; вир.

²³ Арабаджия – занаятчия, който прави и поправя коли, каруци; колар, талигар.

Към голямата група на обредните народни песни спадат трите коледарски, записани от Дядо Пантелей от с. Патрешко, общ. Троян. Те са обредно-церемониално и облечено в художествена форма пожелание за мечтаното от всички щастие в семеен кръг и в стопанството. И трите творби са кратки по обем. Според свидетелството на първоизточника „В тази къща необятна, Коладе“ се изпълнява от коледарската дружина в къща, където има свекърва.

В тази къща необятна, Коладе
В тази къща необятна, Коладе, Коладе ле,
с таз свекърва тъй похватна, Коладе, Коладе ле,
с млада булка-гюл в градина, Коладе, Коладе ле,
със стопанин юначага, Коладе, Коладе ле,
със девойче цвят росица, Коладе, Коладе ле,
с тези хубави дечица Коладе, Коладе ле.

Това е лирическа миниатюра, изразяваща идеала на българина за семеен живот, красотата и щастие, синтез е на мечтата му за добро в личната житейска сфера. Пожелателното въздействие се засилва от ритмическата инверсия и сполучливо намерените съседни ритми.

С адресат мома е песента „Сън сънува добра Лалка“

СЪН СЪНУВА ДОБРА ЛАЛКА

Сън сънува добра Лалка,
добра Лалка по Коледа,
че е слязъл Ангел Божи,
над нея лети, песан пее:
Събуди са, добра Лалке,
чи са душле коледари,
да ти пеят драги песни.
Те не биле коледари
ами биле годежари.
Стани, стани, добра Лалке
посрещни ги, надари ги.

Сънят на девойката има символно значение - той вещае скорошното ѝ задомиаване. Интерес представлява тук по-рядко срещания начин за характеризирание на българското момиче - не върху физическите, а върху нравствените качества е акцентът. Мотивът за съня и сънуването придава неповторима лирическа атмосфера, за което допринася и фантастичният персонаж- ангелът от християнската митология. Аналози на двете коледарски песни не бяха открити в справочната литература.

Третата коледарска песен е свързана с образа на Свети Георги, покровителя на овчарите, и се изпълнява от стопанин - овчар. Основното внушение е за закрила от беди и благополучие в отглеждането на стадата.

ТРЪГНАЛИ СА ТРИ ОВЧАРЯ

Тръгнали са три овчаря, Коладе, Коладеле,
да си търсят литовище, Коладе, Коладеле,
литовище, мандровище, Коладе, Коладеле,
Насреща им черна чума, Коладе, Коладеле,
Че я срещна Свети Георги, Коладе, Коладеле,
три овчаря му се молят, Коладе, Коладеле:
Ой та тебе, Свети Георги, Коладе, Коладеле,
отърви нъ от таз чума, Коладе, Коладеле,
ша ти колим на Гергьовден, Коладе, Коладеле,
три овена с вити рога, Коладе, Коладеле.

Песента разкрива вярата и надеждата, че злото ще бъде победено, свързана е с представата за Свети Георги, като победител на ламята. В текста обаче вместо ламя, често срещан образ в митическите народни песни е изграден образът на черната чума, от което заплахата става по-реална и по-страшна. Тримата овчари в молбата си към светеца обещаваат най-доброто, което имат. Това е и логическият край на творбата – народният певец не е счел за необходимо да покаже победата над злото, тя се разбира.

Записаните от Дядо Панталей Цоневски в село Патрешко народни песни са разнообразни както по тематичен обхват, така и като художествена система и изразни средства. Обединява ги не само техният носител, но и художественото майсторство, с което са изградени. Те са свидетелство и доказателство за неизчерпаемите възможности на българското народно творчество, за силата и непреходността на откриваните и до днес нови произведения на българския фолклор, за гения на нашия народ.

През далечната 1919 г., в тогавашното село Острец (днес квартал на гр. Априлци), се е родила Пеша Георгиева Симеонова – творец и носител на фолклор. Тя завършва тук и основното си образование, като е ходила на училище „само, когато вали дъжд“, както тя самата казва, тъй като през останалото време е пасла овцете на баща си. Но нейната любознателност и ученолюбие ѝ позволяват да овладее бързо необходимите знания. По-късно в живота тя учи от всички и навсякъде – на седенки учи песни, на работа овладява други знания. Дори когато лежи в болницата, тя усвоява опит и знания от съседите по легло, от лекарите, които с удоволствие се задържат при нея, и те да научат нещо от нея, да се докоснат до нейната мъдрост и богата душевност.

Учението ѝ продължава през трите зими на 1933 – 1935 г., когато тя е слугиня в Пловдив. Първата година е била на работа при българи-католици, втората – в еврейско семейство, а третата при германци, откъдето тя научава и немалко и немски изрази. Все в Пловдив тя научава доста много за християнството, за християнските светци, за култа към тези светци.

Ето друга седенкарска песен, записана от баба Пеша от гр. Априлци, кв. „Острец“:

НА ДРУМ ЛЕГНАХ МАМО

На друм легнах, мамо, на друм легнах.
като легнах, мамо, одма заспах.
На сън ми дойде, мамо, на сън ми дойде,
една мома хубавица, мамо, една мома хубавица.

Вода вади, мамо, вода вади,
 вода вади, мамо, на бунарът,
 със трендафил мамо, закичена,
 хем я вади, мамо, хем ми дума:
 Три години стана, мамо, три години,
 от как съм се, мамо, оженила,
 Мома лягам, мамо, мома ставам,
 момчето ми, мамо, аджемия.

Исторически събития и личности: Някои песни разказват за исторически събития и личности, които са оставили траен отпечатък върху националната памет. Те служат като средство за запазване на историческата памет и идентичност. Пример за това е „Песен за Георги Попов“

ПЕСЕН ЗА ГЕОРГИ ПОПОВ²⁴

Нещо ще те питам, бабо,
 нещо право да ми кажеш.
 Право да ми кажеш, бабо,
 няма да ме лъжеш, бабо.
 Кой войвода беше снощи,
 снощи на вечеря, бабо?
 или беше Тумангелов²⁵?
 Щом ме питаш, абре момко,
 аз направо ще ти кажа,
 аз направо ще ти кажа,
 няма никак да те лъжа.
 Снощи вечер у нас беше,
 снощи беше на вечеря
 Георги Ристюв Попов бе,
 Георги с неговата чета.
 А пък след вечеря, момко,
 за Балкан път поеха,
 горе на Балкана, момко,
 горе, нахъм Нейчов извор.
 Тамо ще развеят, момко,
 аленото красно знаме,
 на което пише само:
 „Смърт или свобода!“, момко,
 смърт или човешка правда.

Записана от Ана Цветкова, жена на убития въстаник от четата на Пенко Муратов.

²⁴ Командир на Първа старопланинска народно-въстаническа чета, действувала в Троянския край през 1925 година.

²⁵ Тумангелов -

Някои от песните с историческа тематика се отличават с високата си художественост и въздействие. Пресъздават народните страдания през турското робство, първоизточникът ги определя като жътварски – изпълнявани по жътва.

„Закукала е кукувица“ разкрива личната драма на овчаря Стоян, през чийто дом и кошари са минали турци-насилници.

ЗАКУКАЛА Е КУКУВИЦА

Закукала е кукувица
на Стюянови кушери
Като куква, тя дума:
Я стани, стани Стоене!
Да стане Стоян – не става.
Дали гу глъвъ зъбули,
дъли гу треска затреси.
Ниту гу глъвъ зъбули,
ниту гу треска зътреси
Снощи са турци минали
те са му псета кърдисали
ем са му псета кърдисали

ем са му стадо бастисали,
ем са Стояна салнисали,
ем са му булчето каптисали
булчето с мъжко детенце
Мари то не било кукувица,
ами било Стоянова майчица
тя като плаче, нарежда:
Я стани, стани, Стоене”.
Да стане Стоян – не става.

Песенен фолклор от с. Патрешко, Галя Лалева, из „Културно-историческото наследство на Троянския край“, книга девета „Фолклор от Троянско“.

По изключително въздействащ начин тук са предадени посегателството над семейството и имота на българина, неговата драма. В образа на майката - кукувица, подканяща мъртвия си син да стане, звучат баладични нотки. В достъпната справочна литература подобна народна песен не бе открита.

„Грозданка през гуръ вървеш“ е вариант на широко разпространения мотив за трите синджира роби и повяхналата от скръб гора. Олицетворената, скърбяща природа придава баладично звучене на песента.

ГРОЗДАНКА ПРЕЗ ГУРЪ ВЪРВЕШИ

Грозданка през гуръ вървеш,
ем на гурътъ думаши.
„Горо ле, горо зелена,
що ти е листец повяхнал?“
Никога гуръ не думала,
тугаз гурътъ продумъ
– Момне ле, бяла българко,
кога ма питаш – да кажа.
Вчера турцити минаха,
Дор три синджира роби караха

Първият синджир беши
се млади левен девойки.
Вторият синджир беши
все момци левенти.
Третият синджир беши
невести с дребни дечица.
Кога по друм вървяха
жалне и милне плачеха
Като ги гледах, от жалба
ми листе повяхна.

ХИМН НА гр. ТРОЯН

Марш на 34-ти „Троянски полк“, Текст: Любомир Бобевски, музика: Камен Луков

Балкански чеда на славни деди,
троянци сме славен полк!
С гърди гранит, с нечут полет,
кат вихър носим се напред.
През урви, чуки и скали,
летим кат гордите орли.
Троянци ний сме славен полк!
Показахме сред бой жесток
без страх и трепет как се мре,
как бойна слава се бере.
Завета наш е увенчан,
с вечни лаври при Дойран,
где хвърлихме се с огнен меч
стихийно, вихрено на сеч.
Троянци ний сме славен полк!
Показахме сред бой жесток
без страх и трепет как се мре,
как бойна слава се бере.
Безстрашни, смели
в боя сме борци.
Безстрашни, смели сме борци,
чела, що кичат ни с венци,
троянци ний сме с дух кален,
с дух юначен, несравнен.
Към нашия дивен роден край,
любов ни граници не знай.
За него ни сърцето бий,
за него с гордост време ний.
Троянци ний сме, ний сме славен полк,
при Борис, Кирил, Нерезов, Дойран,
при Кристалин: сред страшна сеч,
как бойна слава се бере с „ура на нож“!

Източник: По следите на една безсмъртна песен,
д-р Николай Русев, том 1, 1988 г., стр. 173.

Тези послания правят народните песни не просто музикални произведения, а истински литературни и културни документи, които отразяват богатството и сложността на българския дух и култура.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

„ИЗ МИНАЛОТО НА УГЪРЧИН“, 1978

Народна метеорология

Не сядай на ъгъла на масата, когато се храниш, че няма да можеш да се ожениш (омъжиш).

Останките от хляб не се хвърлят на сметта, нито се стъпва върху тях, за да има плодородие.

След ядене гостенинът трябва да измие ръцете си, за да роят кошерите.

Появата на небесната дъга след дъжд е считана за признак на плодородие. По цветовете в нея се съди за плодородието на посевите. От опит народът е знаел кога дъждът е най-полезен.

Терговският дъжд е като злато, защото е полезен за поникване на царевицата и за вретене на житата. Полезен е и дъждът по Илинден – от него царевицата засича – растат мамулитите.

Предсказването на времето (народна метеорология) е било широко разпространено. То се е основавало на богатия опит от наблюдения на природните явления и върху поведението на животните, птиците и насекомите, движението на облаците, посоката на вятъра, препичане на слънцето, прозрачността на въздуха, вида на изгрева и залеза, зачервяване на хоризонта и много други. Резултатите от предсказването населението е ползвало в стопанската работа и в бита. Ето някои от тях:

Когато месецът е обграден със зачервен обръч, ще се развали времето.

Когато слънцето залязва в ясно небе, времето отива на опряване. Когато залязва в розов хоризонт (облаци), ще вали дъжд.

Чуват ли се много ясно гласовете из полето – ще вали дъжд.

Крякат ли жабите силно – ще се развали времето. Мучи и реве ли добитъка – предвижда се лошо време.

Хапят ли мухите и разиграят ли се пчелите – ще се развали времето.

Когато качулатата чучулига се издига високо и се спуска към земята и пак се издига и пее весело – ще вали дъжд.

Рови ли къртицата земята и избутва пръстта нагоре – ще вали дъжд.

Когато мравките се раздвижат силно – ще вали дъжд.

Играе ли рибата над водата – ще вали дъжд. Когато лястовичките летят ниско – ще вали дъжд.

Щом конете пръхтят – на дъжд е.

Вият ли се много вихрушки – то е на суша. Прогърми ли по пладне – ще има буря.

Когато по обед петел пропее, предвещава лошо време.

Когато котката зимно време се омилква и се вие до огъня – ще има голям студ.

Когато планината се вижда много ясно и близо – времето ще се развали.

МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН

Местна инициативна група

МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН

Местна инициативна група Сливница – Драгоман (МИГ) е юридическо лице, учредено през 2010 г., в което участват 157 учредители – представители на местната власт, бизнес, земеделски производители, неправителствени организации и физически лица, развиващи дейност на територията на общините Сливница и Драгоман.

Във връзка с промените на нормативната база по прилагане на подхода Лидер беше извършена през 2016 г. пререгистрация на членовете на Общото събрание на МИГ и определянето на принадлежността им към отделните сектори. В резултат на което членовете на ОС

на МИГ Сливница – Драгоман са редуцирани до 42 члена. Територията на МИГ Сливница – Драгоман се определя от административните граници на общините Сливница и Драгоман. Те са разположени в Югозападна България, на юг от и граничат с Република Сърбия и с общините – Трън, Брезник, Божурище, Костинброд и Годеч.

На територията на сдружение „МИГ Сливница – Драгоман“ са разположени 47-те населени места на общините Сливница и Драгоман.

По данни на НСИ към 31.12.2020 г. общият брой на населението на МИГ е 14 124 жители.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ПЕСНИТЕ ОТ ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН

Територията на МИГ Сливница – Драгоман е част от Шопската фолклорна област. Песните от района са характерните шопски песни, но имат и своя специфика. Много характерно за района на Драгоман и Сливница, е провикването на малка септима над основния тон. Такова провикване срещаме особено често в жътварските и седенкарските песни. То е еднакво застъпено и в едногласните, и в двугласните песни. По трайност бива различно – кратко като хлъцване или продължително. Обикновено се явява в края на песента.

В музикално-фолклорната наука е прието ладът да се определя по отношение на заключителния тон, който е тоника на звуко-реда. Преобладаващият брой песни отговарят на това правило. Но има мелодии, които се развиват в даден лад и в заключение

звършват на „втората“ му степен. Наблюдава се най-често при песни, които започват в мажорен лад, но финалния тон отклонява мелодията от мажорно в минорно звучене. Основният тон на мажорния звукоред от първата мелодийна редица се явява като подто-ничен тон на минорния тетрахорд. Такава е песента „Байряктарко, байряк ти се кити“ от с. Габер. Но същата сватбена песен е записана в Драгоман и като двугласна. Вторият глас лежи неизменно върху основния тон, дори и когато мелодията достига тониката и подтоничния тон.

Особеното за района на Драгоман е т. нар. тресене. Тук, обаче, се тресе с „е“, докато в други райони (напр. Самоковско) се тресе на „о“. Най-трудни са бавните песни. Ето една жътварска песен изпята от Емилия Младенова Славкова от гр. Сливница, кв. Войнишка махала:

Татова болка Гроздана
можеш ли, тато, пожъна
нивата девет декара.
Гроздана нищо не каза
сутрин е рано станала
и е на нива отишла.
Слънцет трепти да зайде
Гроздана нива пожъна /2.

Жътварските песни заемат голям дял в района на Сливница и Драгоман. Текстът подсказва в кой момент на деня се пее песента. Преобладават едногласните песни. Някои жътварски песни започват с кратък встъпителен възглас или провикване на един вокал – е, и или междуметие – хе, бре. Често мелодията завършва с провикване на малка септима.

„Тресенето“ може да се яви на различни места в мелодията. По подобие на епическите песни, някои жътварски мелодии имат речитативен характер и се предхождат от

уводен възглас понякога развит в широко, добре орнаментирано встъпление.

За района на Сливница и Драгоман друг голям дял заемат седенкарските песни. Сборът от седенкарски песни е твърде пълен и богат. Пеели са се и юнашки, исторически, хайдушки, дори трапезни песни.

Най-характерни за района са едногласните мелодии в умерено темпо с добре очертана плавна линия. Срещат се безмензурни песни. Някои седенкарски мелодии са толкова разпространени, че се срещат съчетани

с най-различни текстове. Среща се и обратното явление – един текст да се среща с различни мелодии.

Хумористичните песни и припевките заемат съществено място при седенкарската

група. Те се с различна тематика – за задявка, за любов, песни за семейството. Характерна песен е „Сбирайте се дружке на седенкю“. Ето една седенкарска песен, изпята от Емилия Славкова – „Калино моме, Калино“:

Калино моме, Калино, на що се радва войника?
Войник се радва на пълна бака,
на с черпака само да напълни шкембака.
Калино моме, Калино, на що се радва ергена?
Ерген се радва на тъмнината да е с момата,
на да я целува в устата.
Калино моме, Калино, на що се радва момата?
Момата се радва на белилото, на цървилото,
само да грабне най-милото.
Калино моме, Калино, на що се радва стареца?
Старец се радва на своята баба, та макар и стара
стига да може да става.

Жените са пеели и при тъкане. Пеели са се и весели, и тъжни песни, напр. „Тъкала ли си, момина мале“ изпята от Емилия Славкова:

Тъкала ли си, момина мале,
тънките дари /2, момина мале, везани.
Нишан да пратя, момина мале,
аляна коня, враня.
Недей да пращаш, момчино мале, конче нишанче.
Тънките дари, момчино мале, продадени.

За този район характерен обичай е Кръстоносенето („кръстоноше“ или „кръсти“) – полето се обикаля са песни за измолване на дъжд, които навсякъде са подобни.

Кръсти носим, Бога молим,
Господи, помилуй,
да зароси ситна роса,
да се роди берекета,
берекета чисто жито,
од два класа шиник жито,
од два грозда ведро вино.
(песен от с. Габер)

Кръстоноше се извършва на Спасовден или на Св. Троица (Петдесетница). Мелодиите на песните са различни, въпреки близкото поетично съдържание на текстовете.

Обичаят има еднакъв смисъл с Пеперуда, който се извършва при засушаване, но не е свързан с определен ден. Тук отново се измолва от небето дъжд:

Играемо пеперуго,
дай, Боже, дъж
да зароси ситна роса,
да прероси равно полъе,
да се роди се пченица,
се пченица рапсалица,
од два класа шиник жито,
от четири – два шиника.

Много характерни за района на Сливница и Драгоман са епическите речитативни мелодии, т.нар. „кralимарковски“ или „сватовски“, които се изпълняват едногласно. Речитативните песни се пеят най-вече на сватбена трапеза (оттук идва наименованието „сватовски“), като тематиката им често е свързана с юнашкия епос, с подвизите на Крали Марко, което от своя страна определя тяхното наименование. При епическите речитативни песни акцентът пада върху словесното съдържание, докато в мелодията се наблюдава стереотипно низходящо интонационно движение с елемент на импровизация (тя е основен фактор в процеса на създаването на епическите песни).

Мелодията на епическите песни проявява изразени белези на устойчивост, често е една и съща за дадено селище, като служи за основа на голям брой близки варианти.

Стиховият размер на епическите песни носи своя специфика – той е 10-сричен. Мелодиите им се основават върху интонационен стереотип – след орнаментирано въстъпление, най-често върху вокал, следва мелодична строфа от няколко полуизречения на основата на низходящо подчертано постепенно мелодично движение. В народната терминология речитативните мелодии се определят като „сечени“.

В района на Драгоман се срещат епически песни, които се записват в размер 2/4. Свързани с десетосричен стих, първите осем срички се отбелязват с осмини ноти в два такта и последните две с четвъртини

третия такт на мелодийната редица. Тази структура не дава голяма възможност за ритмично развитие. За повече разнообразие, певците внасят малки мелодични и ритмични промени, като орнаментират някой тон с неговия съседен или раздробяват четвъртата ритмична стойност, за да вмъкнат сричка „ле“, „бре“ и др. Уводните възгласи към този тип песни са съобразени със строгата ритмична съразмерност на мелодийните редици. Те са кратки и ритмизирани в духа на мелодията и обикновено не превишават рамките на един или два такта. Някои певци, обаче, съумяват да орнаментират последната мелодийна редица като изоставят основния ритъм и образуват свободно орнаментирана мелодична каденца. Епически песни с този метроритмичен модел се срещат на северозапад от София в районите на Трън, Драгоман и Годеч.

Епическите речитативни мелодии се изпълняват солово без или със съпровод на гъдулка или гайда. Певците сами придружават пеенето си. В началото изпълнителят изсвирва мелодията на песента, част от нея или свободно импровизирано въведение. Между отделните строфи отново се повтарят мелодии или импровизации. Когато пее, гъдуларят същевременно свири мелодията, при което се получава хетерофония. Обикновено гъдуларят държи с инструмента равен тон. При съпровод на гайда, по време на пеенето звучи ручилото.

Жените пеят епически песни най-често без съпровод. Те могат да пеят и двугласно като

една певица „тресе“, а две или три я придружават с бурдон на един вокал.

Фолклорно-музикалната практика в Средна Западна България разкрива голямо жанрово разнообразие като отглас от музикална култура с богати исторически традиции. От обредните песни са запазени мелодии, изпълнявани при топене на пръстените („Васклия“), коледуване, Гергьовден, спасовденски „кръстоноше“, лазаруване. Характерна особеност в изграждането на сватбените мелодии са задържанията на определени тонове, прекъсванията и провикванията най-често на интервал септима или кварта.

Особено характерен орнамент е провикването, което има място в края на мелодията или сред някое от полуизреченията, дори по средата на думата от словесния текст.

В района на Сливница и Драгоман сватбеният цикъл е представен в цялото му многообразие от песни, придружаващи отделните моменти от обичаи – „китене“ на байряка, сплитане на невестата, „бричене“ на младоженеца и т.н. Такава песен е „Байрактарко, байрак ти се кити“. Мелодиите са предимно безмензурни, с плавна интонационна линия и не много орнаментирани, в смесени тактове и в петвременни метруми. И тук сватбата често прераства в общоселски празник и преминава с голяма тържественост. Песните илюстрират най-важните моменти на обредните действия. От съдържанието на песента се разбира за кой момент е предназначена тя: „на замесок“, когато се прави байряка, на бръсненето на младоженеца, сплитането на булката, извеждането на булката и т.н. Отличителни за сватбените мелодии са продължителните застоявания на един тон, а също така и прекъсвания на различни по височина и трайност тонове или кратки мелодични мотиви. Провикаването на един тон е фиксирано на септима, кварта и по-рядко на квинта или секста по отношение на тониката.

Гъдулката („гусла“, „кемене“) е най-популярният инструмент в Шопската фолклорна област. Среща се като три- или четириструнна,

настроена по т.нар. „габровски строй“, но може да има пет или шест струни. Под тях са прикрепени допълнителни резониращи струни. Изработва се от цяло парче дърво и има крушовидна форма. Тонът се получава чрез движението на лъка по струните.

Гъдулка

Типично за инструменталната музика в Средна Западна България е близостта ѝ до образа на съответната вокална мелодия, при което дори формата се запазва без промяна. Една от причините за по-слабото развитие на инструменталните жанрове в шопския край може да се търси в употребата на най-типичния инструмент за областта – гъдулката, предимно за акомпанимент на вокални мелодии и по-рядко за солово изпълнение.

Гайдата, от типа на малките инструменти, е останала по традиция от миналото, но нейната употреба сега е доста ограничена.

Типични инструменти за Шопската област са **дудук** и **двојанка**. Дудукът представлява дървена тръба, дълга 25 – 40 см с шест пръстови отвора. Звучи доста различно в различните регистри – слабо и неустойчиво в

Дудук

ниския, меко и звучно в средния, а най-високите тонове се извличат трудно и са остри и

свистящи.

Двойанката има две успоредни цеви. Едната е с шест дупки и на нея се изпълнява мелодията. Другата създава характерен двуглас като дава постоянен бурдон, съпровождащ основната мелодия. Тоновият обем да двойанката е около две октави.

В района на Сливница и Драгоман на дудук и двойанка се е свирело навсякъде – на мегдана, на празници, на сватби. Хорото се е играло под звуците на дудук, кеме и тупан. Ето една песен „на хоро“ от района на гр. Сливница, изпята от Емилия Славкова:

Оди бе, либе, оди къде ходиш
ти при мене, либе, пак ще се вратиш.
На хорото, либе, не се хващай до мене,
най – се хващай, либе ле, ти срещу мене.
Вдигни очи, либе, ти погледни ме
скърши вежди, либе ле, ти намигни ми.

В района на Драгоман се срещат и някои инструменти от групата на медните духови инструменти – флигорна и туба. Флигорната наподобява тромпет и има същия регистър. Използвала се е от Бръдската музика от с. Бърдо на сватби и мегдански хора.

Тубата е най-ниският по звучене инструмент в духовия оркестър. Най-популярна разновидност е бас-туба в (в Es-строй). Формата ѝ може да сходна с тази на баритона или да е кръгла, пригодена за носене през рамо. Тя също е използвана на сватби и мегдански хора.

НАРОДНАТА ПЕСЕН ПРОДЪЛЖАВА ДА ЖИВЕЕ В СЪРЦАТА НА СТАРО И МЛАДО

(из книгата „Бабина заръка“ на Росен Димитров)

„Има хора, които са уникални с песните и приказките си. Те умеят да пеят приказно, да съчетават сами мелодиите, да ги украсяват изкусно с красива музикална орнаментика. Такава е баба Ябла Истаткова, която е своеобразна емблема на народното песенно творчество в Драгоман. Родена 27 септември 1930 година в село Драгоил, Софийско. В нейния род всички пеят, някои пеят и свират на народен инструмент. Някога в родното ѝ село Драгоил, нейната майка, Надежда Гогова, била известна певица, а баща ѝ Истатко Гогов бил най-кръшният изкусен хороводец в района. Нейният брат Васил не отстъпвал на певиците и игрохорците. Засвири ли музиката, пръв се хващал на хорото. Така от ранна възраст баба Ябла, заобиколена от толкова много играчи, свирачи и певци на народни песни, растяла с народната песен, с българската музика. Свързвала дните си с тях, научавала многобройни все мелодични красиви песни, характерни за Драгоманския край. Тя успява да съхрани тази привързаност дълги години. Не се разделяла с песента и в трудните моменти от живота си, както са правили мнозина като нея. Казвала си: - Имам си една песен, дето си е само моя! - и запявала "... А, че се конче изплаши, право се конче изправи, повлече Янка хубава...“.

Тази песен от майка си я чула, но съдържанието запазила в себе си за цял живот. Действието от песента сякаш се случвало пред очите ѝ. Така оживявала всяка песен в душата ѝ. Нещо, което не можело да се обясни с думи, а да се почувства с вътрешните сетива, да се усети и преживее със сърцето. Така пеела и усещала песните Ябла Истаткова. Много песни знае, богат е нейният репертоар, десетки народни песни били изпяти от нея, все от Драгоманския край. Но пеела и македонски, и тракийски, и добруджански, и северняшки. Харесвала си песен чута по радиото, зашлушвала се и после я запявала. Заслушвала се във всяка нова за нея песен, но си имала любими изпълнители на народни песни, от които се е учила.

Росен Димитров – гр. Драгоман

Работила през годините с известните народни певици Елена Божкова, Бинка Добрева, Любка Василева и много други, но се стремяла в песента да не подражава на никого, а да пее както ѝ го подсказвало сърцето.

Песента се превърнала в част от живота ѝ. – Заслушвайте се в текста – казва тя. – поетичен, съдържателен и емоционален. От тези текстове се научава много повече за историята на народа ни, отколкото понякога от книгите. Толкова просто, чисто и хубаво го е казал народът. И мъката, и радостта си е изказал в песента – казва баба Ябла.

Занимавала се с художествена самодейност още от ученичка, в далечна 1950 г. Когато завършила 11 клас, веднага се включила в хора при читалището в Драгоман. В стотици участия, концерти, фестивали и събори участвали, навсякъде публиката ги посрещала с възторг. Посещавали празници и тържества в околните села. Без тях не минавали общински събори на народното творчество, участвали и в съборите на Копривщица.

Днес споделя, че я тревожи нежеланието на младите да опознаят нашия фолклор, да научат

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

сътвореното от народа певческо богатство.

– Имам трима внука, една внучка и две правнучки Деа и Йоана са на най-големия ми внук Калоян. – споделя баба Ябла. – Много съм доволна и щастлива, че моят талант и желание за пеене се наследи от моя внук Росен Димитров, с който аз много се гордея. Песента е чувство, а чувствата се изразяват с душа и сърце. Така го зная аз. – споделя тя. И слуша своя внук Росен Димитров, който пее

народни песни и е художествен ръководител на местната певческа група за автентичен фолклор „Чептънка“, разучават с жените старите някогашни песни. Росен прави и нови разработки. Песента е някогашна, но трябва да звучи като нова, днешна, сегашна, за да привлича хората със съвременно звучене. Да я слушат, влязла в душата и сърцето им така, както народните песни са в баба Ябла до ден днешен.“

СБИРАЙТЕ СЕ ДРУЖКЕ НА СЕДЕНКЮ

Местна народна песен

Сбирайте се дружке на седенкю
да кълнемо свинярова майкя.
Защо майкя свинаря родила /2
Сви свинаре отоше дойдоше /2
А мой война отиде не дойде /2
Църна горо речи му да дойде /2
Мала моме я га не познавам /2
Църна горо църна ме у дрея
църна горо църна му е дрея.
Църна горо бела му е капа
църна горо чижме до колена.

Емилия Славкова,
събор – с. Бърложница

ДВАМА СУ СЕ МЛАДИ ЗАЛИБИЛИ

От местния фолклор

Двама су се млади залибили /2
Омер момче, Меримка девойка /2.
У пролея ка им цвеке цъвти /2
цвеке цъвти зъмбон и карамфил /2.
Съгледа ги една мала стража /2
Мала стража Омерова майка. /2
Па говори Омерова майка /2
Е, Омере да мой мили пере /2.
Очеш майка тебе да ожени /2
Доведем ти Ватима девойка
що Ватима одлати на Злата.
Що седел петнаесе годин
петнаесе годин бре у кавез
не видела ни слънце, ни месец. /2
Рипна сила оженила сина /2
Доведе му Ватима девойка
що Ватима одлати на Злата.
Ка е било вечер по вечере
и младенци у ложници свели
леже Вата у меки душеци,
седе Омер шарени сандъци.
Сам се собува, сам се расопазва,
сам си руке у оръжие мета.
По говори ватими девойки
Дай ми душо дивите рътие
да напишем до две до три речи.
Нека ми се майка навесели
и сестрица коло наиграе
и душица на изусту пусна.
Ка е било ютром озарана
книже чети омерова майка,
а у книже овакой казуе

о Бога ти моя стара мале.
Облечете лънена кошуля
що Меримка у радости дала,
китете ме зъмбон и карамфил,
носете ме шефтели сокаци
да ме види Меримка девойка,
да ме види и да ме целива
кико ме е живо целивала /2
Везък везла Меримка девойка
нещою се гласи дочували,
дочували шефтели сокаци
дали носи милога Омера.
Ка излезла на високи чардак
и Омера на носила носе.
Па говори Меримка девойка
Сложете га на зелена трева
да га видим и да га пригърнем
жива никла за ден душа дала.
В една ракла са ги закопали
една ракла, а у два сандъка.
През сандъци руке им проврели
у руке им зелене ябълке.
Минало се много, ни малко,
минало се дън и една ноц.
На Омера зелен бор израсло
на Меримку зелена борица.
Па се вие борица из бора
та проклели до две старе майке.
Толко знамо, толко попоiamo.
Кой знае више да му се роди вишње,
А кой боле широко му поле /2.

БАРЯКТАРКО БАРЯК ТИ СЕ КИТИ

Местна сватбарска песен от с. Габер

Е-е, баряктарко баряк ти се кити
баряйтарко баряк
Е-е, и-и-и, ти се кити.
Е-е, баряктарко скупо че га платиш
баряктарко скупо
Е-е, и-и-и, че га платиш.

Е-е, баряктарко далек че га носиш
баряктарко далек
Е-е, и-и-и, че га носиш.
Е-е, далек, далек на момини двори
Далек, далек на мо-
Е-е, и-и-и, мини двори.

ЗАМЪРЧЕ ЛАДА

Местна жетварска песен

Замърче, замърче Лада
Замърче Лада на ниву, и-и-и.
На тая, на тая нива
на тая нива голема, и-и-и.
Със това, със това мъжо
със това мъжо детенце, и-и-и.
Без вода, без вода и без
без вода и без вечера, и-и-и.
Пошла е, пошла е Лада
пошла е Лада да иде, и-и-и.
Свекру ве, свекру вечере
свекру вечере да готви, и-и-и.
Вечере, вечере беле
вечере беле банице, и-и-и.
Ручкове, ручкове вакли
ручкове вакли овньовете, и-и-и.

И в днешно време има хора пазители на традициите, истински съкровищници на народната памет, пренесли във времето непреходно познание, запомнено от предците. Такива са Виолетка Спасова от с. Габер, Емилия Славкова от гр. Сливница, Росен Димитров от гр. Драгоман. Хора, които предават знанието на младите с любов към българското.

Чудни са съборите и празниците, на които млади и стари пеят и играят с душа и сърце, съхранявайки музикалния фолклор в най-автентичния му вид.

Виолетка Петрова – с. Габер

Емилия Славкова – гр. Сливница,
кв. „Войнишка махала“

МИГ САМОКОВ

Територията на МИГ Самоков обхваща 1209,86 км². Намира се в административните граници на Софийска област, Югозападен район. На територията на общината има 27 населени места с административен център град Самоков. Населението на общината наброява 37 770 жители. Уникално природно богатство на територията на общината са Рилските езера, повече от 40 на брой, разпръснати по високите части на Рила планина. Тук се намира и най-високият връх на Балканския полуостров - връх Мусала - 2925 м. В района текат най-дългата река в България - Искър, и

най-пълноводната река в България - Марица. В общината има находище на минерална вода край село Белчин.

Самоков има богато културно-историческо минало, което датира от векове. В миналото той е бил известен като занаятчийски център, където са се развивали много занаяти: тъкачество, кожарство, часовникарство, фотография и др. Една от най-големите гордости на Самоков от епохата на Българското възрождане е Самоковската художествена школа, която се е формирала като школа по живопис и дърворезба в края на XVIII век.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ЖИВАТА ТРАДИЦИЯ НА АВТЕНТИЧНИЯ ФОЛКЛОР НА ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ САМОКОВ

Фолклорът е не само художествено изразно средство, но и паметта на един народ – живата нишка, която свързва поколения, пренасяйки през времето техните емоции, вярвания, морал и житейски опит. В автентичните народни песни особено ярко се проявява тази роля – те „говорят“ за човека в неговото най-чисто битие, в обичаи, делници и празници, в любов и скръб, в труд и радост. Те са свидетелство за дълбока духовна култура, създавана и пазена от народа извън писмената история.

Народната песен в България е изключително разнообразна по форма, звучене и тематика – в зависимост от географските, етнографските и историческите особености на даден регион. Това богатство се разгръща в множество локални традиции, в които думи, мелодии и ритми разкриват уникалната чувствителност и светоглед на хората, които са ги създали. Областта на Самоковския край и съседните общини съхраняват ценен дял от това културно наследство – песни, в които се преплитат старинни образи, езикови особености и силна

връзка с природата и общността.

Автентичните песни не са просто звукови артефакти от миналото – те съдържат послания. Чрез тях българинът е изразявал своята представа за справедливост, добродетел, любов и живот. Те наставляват, утешават, вълнуват. И днес, когато ги изпълняват местни фолклорни групи от различни населени места, ние чуваме в тях гласа на една култура, която не е изгубила своето значение.

В този дух изследването и съхраняването на автентичните песни от различни селища и общини е не само културна задача, но и път към по-дълбоко разбиране на националната идентичност – като мозайка от живи традиции, символика и човешки истории.

Територията на МИГ Самоков е изключително богата на автентични фолклорни традиции, съхранявани с любов и отдаденост от поколения местни общности. В настоящата част на каталога вниманието ни е насочено към песенното наследство на село Алино – едно от онези села, в които народната песен е запазена в своята

Женски певчески състав към НЧ „Христо Ботев-1928“, с. Говедарци

оригинална, непроменена форма. Изборът не е случаен: културната памет тук продължава да живее чрез живота изпълнение, устната традиция и активната фолклорна дейност на местните изпълнители.

Особено важна е ролята на читалищата – не само в Алино, но и в цялата територия на МИГ Самоков – като центрове за опазване, изучаване и предаване на нематериалното културно наследство. Именно в тези институции продължава животът на старите песни, а новите поколения

намират връзката с корените си.

Сред най-съществените фигури, допринесли за задълбоченото проучване и популяризиране на фолклора в Алино, е фолклористът и ръководител на местната певческа група – Момчил Чалъков. Благодарение на неговата отдаденост, системна работа и вдъхновение, днес разполагаме с редица записани, обработени и изпълнявани текстове на автентични песни, които се превръщат в безценен принос към културната съкровищница на региона.

Вокална група „Белчинче“

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

ФОЛКЛОРЪТ В СЕЛО АЛИНО

Разположено в подножието на Рила планина, село Алино е част от културно богатия Самоковски край, където съжителстват природна красота, историческа памет и дълбоко вкоренени фолклорни традиции. Народната песен в Алино играе важна роля в социалния и духовен живот на хората – тя е съществувала не само като форма на изкуство, но и

като ежедневен израз на чувства, обичаи и идентичност.

Двугласното акапелно пеене, характерно за Шопския регион, е запазена традиция в Алино. Характерно за него е суровото, плътно звучене, с отчетливо напрежение между гласовете – носещо едновременно сила и дълбока емоционалност.

ФОЛКЛОРНАТА ПЕВЧЕСКА ГРУПА

Под ръководството на фолклориста Момчил Чалъков, певческата група при НЧ „Васил Левски – 1937 г.“ представя село Алино на многобройни фестивали. Съставена от местни жени, облечени в традиционни носии, групата изпълнява песни на местен диалект, като напълно автентични образци на живото нематериално културно наследство.

Читалище „Васил Левски – 1937 г.“ играе

ключова роля за опазване на този изключителен репертоар. Чрез дейността на фолклорната певческа група, тези песни не само се изпълняват, но и се изучават, архивират и предават на младите поколения. Жените, които участват в групата, обличат традиционни носии от региона и представят автентични песни с техните оригинални текстове и мелодии, запазени през десетилетията.

Певческа група към НЧ „Васил Левски – 1937 г.“, с. Алино

ВИДОВЕ ПЕСНИ

Песните се делят по функция и тематика:

● ПЕСНИ, ПЕЕНИ НА СЕДЕНКИ

Седенките са били едно от най-важните социални събития в българското село, особено през зимните вечери. Те не са просто места за тъкане, предене, плетене или белене на царевица – това са откритите „народни училища“, в които се събират млади и стари, и се предават знания, опит и изкуство от поколение на поколение. Именно в тази среда

песента е заемала централна роля – като средство за изразяване, за сплотяване и за проявление на емоции.

Песните, изпълнявани на седенки, се характеризират с разнообразна тематика, богато мелодично съдържание и често – с жива импровизация.

Характерни особености на седенкарските

Възстановка на Седянка от фолклорна група към НЧ „Просвета – 1939“, с. Марица

песни:

- ✦ Обикновено са лирични – любовни и сантиментални по съдържание;
- ✦ Могат да бъдат тъжни, игриви или закачливи, често със скрити послания или символи.

**Например, една от любимите песни на Лина Чалъкова, баба на записвача
МОМЧИЛ ЧАЛЪКОВ Е ПЕСЕНТА „ВАРАЙ, ДАНКО“, СЪДЪРЖА ЗАКАЧЛИВИ НОТКИ
В ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ МОМИТЕ ОТ СЕЛО:**

ВАРАЙ, ДАНКО

– Мор, варай, Данко,
Варай, заго=ря=нко ле, варай, заго=ря=нко.
Мор, сите моми на разговор
Бея ле, на разговор бея,
Мор, тебе, Данко, ни у спомен нема ле,
Ни у спомен нема,
Мор, дал' си стара, ил' забоварена ле,
Ил' забоварена,
Мор, ели млада люгье те не знаят,
Люгье те не знаят?
Мор, я Данка им потиом говори,
Им потиом говори:
– Мор, фала, моми, фала, луди ли сте,
Фала, луди ли сте?
Мор, фала, моми, акъл ли немате,
Акъл ли немате?
Мор, нил' съм стара, нил' забоварена,
Нил' забоварена,

Мор, нито млада люгье ме не знаят,
Люгье ме не знаят,
Мор, пуста макея ели е мащеа,
Ели е мащеа,
Мор, нареди ме два леба да месим,
Два леба да месим,
Мор, месих, месих, дорде ги омесих,
Дорде ги омесих
Мор, току рекох, мале дали д'идем,
Мале дали д'идем?
Мор, нареди ме два двора да метем,
Два двора да метем,
Мор, метох, метох, дорде ги изметох,
Дорде ги изметох.

Песни от : с. Алино, общ. Самоков

Записал: Момчил Чалъков.

Инф. Лина Стойкова Чалъкова (1931), от с. Алино, обр. 7 кл., шивачка – плетачка, майка и баща – с. Алино.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

**ПЕСНИТЕ ЧЕСТО РАЗКРИВАТ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ МОМИ И ЕРГЕНИ –
ЗАРОДИШ НА УХАЖВАНЕ, РЕВНОСТ, КОПНЕЖ:**

ЕЛЕЧЕ, ГЮЛКО, ЕЛЕЧЕ*

Елече, Гюлко, елече,
Йован се при тебе привлече,
Гюлко ле мари, Шишкова, моме,
Йоване бре, Дойнов, бре, бре...

КРИВА КОЗА ОКРИВЕЛА*

Крива коза окривела, Стано ле,
Йела, йела подбери я, Петре ле,
Петре ле бре, Шишков, бре, бре,
Стано ле мари, Караджина, моме...

Песни от с. Алино, общ. Самоков. Записал: Момчил Чалъков. Инф. Лина Стойкова Чалъкова (1931), от с. Алино), обр. 7 кл., шивачка – плетачка, майка и баща – с. Алино.

*Подобен вид песни (препоюшки) са се пяли, когато участниците са забелязали, че момче и момиче се харесват, или просто са решили „да припеят“ някое момиче на момче. Също така са се пели и на нива по същия повод. Имената в текста се избират спрямо това, за кого е предназначена песента.

ПЕСНИТЕ НА СЕДЯНКИТЕ СЕ РЕДУВАТ СЕ С РАЗКАЗИ, ШЕГИ И ЗАКАЧКИ МЕЖДУ УЧАСТНИЦИТЕ

Песните, изпълнявани на седенки, не само че сплотяват общността, но и служат като своеобразна форма на „емоционално образование“, чрез която младите разбират живота, междуличностните отношения и ценностите на своята среда. Те са „огледало“ на сърцето, но и на колективния морал – сблъсък между

личната емоция и общественото очакване.

В Алино – както и в други села от региона – седенките са били част от жизнения ритъм през зимните месеци. Фолклорната певческа традиция, предадена чрез тези събирания, е една от опорните точки за устойчивото съществуване на местната културна идентичност.

● ОБРЕДНИ ПЕСНИ – пеят се при конкретни календарни и семейни обреди.

Например песента „Лаленце се люлее“ е свързана с Лазаров ден и обичая лазаруване:

ЛАЛЕНЦЕ СЕ ЛЮЛЕЕ

Лаленце се люлее, Доне ле,
Лаленце се люлее, Добро ле,
На зелена ливада, Доне ле,
На зелена ливада, Добро ле.
Не йе било лаленце,
Най йе било детенце –
Очите му дзездзици,
Като кротко играло,
Тъй си сладко заспало.

Майка му го будеше:
– Стани, стани, детенце,
Да погледаш лазарки,
Какво хубаво играят –
Жълти чехли потропуя,
Шити поли развеая и!

*Песни от с. Плана, Софийско
Инф. Добрена Наунова Турмачка
(Чалъкова), р. 1920 г., с. Алино,
майка и баща – с. Алино.*

Често обредните песни съдържат благословии за здраве, плодородие и щастие в дома.

● **СВАТБЕНИ ПЕСНИ** – например песента „Бричи ми се млади младожена“ се е пеела, когато се е бръснал младожената.

БРИЧИ МИ СЕ МЛАДИ МЛАДОЖЕНА

Бричи ми се млади младо=же=на,
 И бричи ми се млади младо=жена.
 Бричия го до девет бер=бе=ра,
 И бричия го до девет бербера.
 Не можея брада да обричат,
 И не можея брада да обричат.
 Не можея брич да си наточат,
 И не можея брич да си наточат.
 Дур не дойде премладо (Никола) берберче,
 И дур не дойде премладо (Никола) берберче,
 Та обричи млади – младожена,
 И та обричи млади – младожена.

Песента „Бела се мома забражда“ се пее по време на забраждането, след като са се върнали от църквата „от венчанье“ и се намират в момковия дом. Изпълнява се от две групи по три момичета или жени, приятелки на невестата, наречени „званици“ („дзваници“).

БЕЛА СЕ МОМА ЗАБРАЖДА

Бела се мо=ма за=бра=жда,
 Бела се мома и за=бра=жда,
 Заман бе=ла да оди.
 Заман бела да оди,
 Замана бела и да оди
 По свекрови дворове,
 По свекрови дворове,
 По свекрови дворове
 И по момкови чардаци.

Песни от : с. Алино, общ. Самоков

Записал: Момчил Чалъков.

*Инф. Лина Стойкова Чалъкова (1931), от с. Алино), обр. 7
 кл., шивачка – плетачка, майка и баща – с. Алино.*

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

- **ТРУДОВИ ПЕСНИ** – изпълняват се при работа на полето:

Например песента „Тодоро ле, бела Радо“ се е изпълнявала на жътва, по време на почивка.

ТОДОРО ЛЕ, БЕЛА РАДО

– Тодоро ле, бела Радо.
И като жънеш на друмове,
Не виде ли кой промина.
– Тевно беше, не видох го
Чини ми се – овчар беше
На рамо му – крива гегга,
На гегата – бел япунджак,
На япунджако – вакло ягне,
Опечено – овчари наречено.

- **ЛЮБОВНИ ЛИРИЧНИ ПЕСНИ** – тук се срещат богатство на образна реч и дълбока емоционалност. Герои често са млади влюбени, разделени от съдбата, родителска воля или тежко време. Пример песента „Болен Костадин“, разказва за огромната мъка на момък, комуто съдбата е отнела любимата му.

БОЛЕН КОСТАДИН

Болен Костадин, мила мамо, болен Костадин,
Болен ми лежи, мила мамо, болен ми лежи,
Лежи че умре, мила мамо, лежи че умре.
Та йот що лежи, мила мамо, та йот що лежи?
Йот пуста севда, мила мамо, йот пуста севда.
Мома е либил, мила мамо, мома е либил,
Либил не земал, мила мамо, либил не земал,
Друг му я земал, мила мамо, друг му я земал,
Друга гидия, мила мамо, друга гидия.
Костадин майци говори, мила мамо, майци говори:
– Като си умрем, мила мамо, като си умрем,
Не копайте ме, мила мамо, не копайте ме,
Дек' се копая, мила мамо, дек' се копая,
У гробищата, мила мамо, у гробищата.
Най ме копайте, мила мамо, най ме копайте
Настред селото, мила мамо, настред селото,
Настред оро, мила мамо, настред оро,
Дека момите, мила мамо, дека момите
Оро играят, мила мамо, оро играят,
Дека ергенъе, мила мамо, дека ергенъе
Камик метая, мила мамо, камик метая
Дека невести, мила мамо, дека невести
Се венчавая, мила мамо, се венчавая.

● **ПЕСНИ ЗА ЮНАЦИ:** Песента „Пойде Марко църкви на преческье“ възхвалява Крали Марко – непобедим юнак и защитник на християните от османците

ПОЙДЕ МАРКО ЦРЪКВИ НА ПРЕЧЕСКЪЕ

Пости Марко Великите пости,
 Па на либе потиом говори:
 – Ой те тебе, либе Катерино,
 Я си стани рано одзарана,
 Посправи ми коня Шарколиа,
 Пригответи ми църковното руо,
 Пригответи ми книга литургийска,
 А не турай сабя димескина,
 Ютре рано на църква че идем
 На църква у София,
 У София, у „Света Мария“.
 Станала е рано одзарана,
 Посправи му конче Шарколиа,
 Пригответи му църковното руо,
 Па си зема свилни дисадзи,
 Турила му книга литургийска,
 Нали му е либе умно и разумно,
 Турило му е сабя димескина,
 Па се качи Марко добър юнак,
 Па се качи на конь Шарколиа,
 Па си поиде за София,
 За София, за „Света Мария“.
 Ка наближи Софийското полъе,
 Глас се дочу от бели Дунав,
 Глас се зачу от три синджира робъе,
 Заробил ги Емзе бек арапин.
 Разлюти се Марко, разсърди се,
 Че не носи сабя димескина,
 Та не може робъе да отроби.
 Проговара коня Шарколиа:
 – Таком Бога, Марко добър юнак,
 Погледни у свилни дисадзи,
 Твое либе умно по-разумно,
 Турило е сабя димескина.
 Погледнал ѝе Марко кралевити,
 Погледнал ѝе у свилни дисадзи,
 Па си виде сабя димескина.
 Трепна Марко от радос голема,
 Па извади сабя димескина,

Развърте я налево на десно,
 Та погуби турци яничари,
 Начело с Емзе бек арапин,
 Та освободи три синджира робъе –
 Първи синджир се млади момчета,
 Втори синджир се млади невести,
 Трети синджир старци и па баби.
 Секому си по жълтица даде,
 Да си купат лебец и опинца.
 – И каде одите, се поменувайте –
 Освободи ни Марко кралевити.
 Па си ойде Марко кралевити,
 Па си ойде у София,
 У църква „Света Мария“,
 Диде Марко преческье да земе.
 Ка стигна до църква „Мария“,
 Литургия е минала,
 Излезная софийски кметове,
 Кметове още и попове,
 Да посресна Марко кралевити,
 Па се они шегом шегувае:
 – Его иде Марко пияницата,
 От оденье по меани
 Нема време у църква да влезне.
 Проговара Марко кралевити:
 – Таком Бога софийски кметове,
 Ка минах през Софийско полъе,
 Глас се зачу откам бели Дунав,
 Насреща ми три синджира робъе,
 Начело с Емзе бек арапин,
 Па фанаме у бой да се биеме,
 Ега мож робъе да отробим,
 Еднаж манах илядо погубих,
 Ка повторих сите ги погубих,
 Затова не можех литургия да стигнем.
 Си попове надзад се връная,
 Си попове и сите кметове
 Да си чинат нова литургия.

Информаторът Асен Пътников знае песента от своя баща Симеон Пътников, който е изпълнявал много Маркови песни.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

● **ПРИРОДНА СИМВОЛИКА И ГЕРОИ** – често присъстват образи на реката, гората, зелената

Песни като „Гаста горо“ често крият скрито послание – за преход, мъка, нов живот или раздяла.

ГАСТА ГОРО

– Гаста горо – зелена кори==
Еее, зелена корио,
Гаста горо, можем ли те минем,
Гаста горо, за два дни, за три дни,
Гаста горо, за цела неделя,
Гаста горо, що си повейнала,
Гаста горо, дали те слана сланила,
Гаста горо, дали те пожар пожарил,
Гаста горо, ели те секира посекла?

Я гора им потиом говори:
– Нито ме е слана осланила,
Нито ме е пожар пожарил,
Нито ме е секира посекла.
Преминая три синджира робье,
Сос слъзи ми лискъе окапая,
С нодзе ми коренье изкоренья,
Затова сам повейнала.

Местното наречие добавя автентичен колорит – изрази като „мари“, „леле“, „дека отиде“, „пуци го“ оживяват поезията в песните и я правят неразривна част от говора и манталитета на селото.

ПОСЛАНИЯТА НА ПЕСНИТЕ

АВТЕНТИЧНИТЕ ПЕСНИ ОТ АЛИНО ПРЕДАВАТ РЕДИЦА ПОСЛАНИЯ:

- **СТОЙНОСТТА НА СЕМЕЙСТВОТО И БРАКА**
- **СИЛАТА НА ЖЕНСКАТА СОЛИДАРНОСТ И ТРУДОВАТА СЪЩНОСТ НА ЖИВОТА**
- **ЛЮБОВТА – ТЪРПЕЛИВА, НЕЖНА, НО ЧЕСТО И ТРАГИЧНА**
- **ПРИРОДАТА КАТО СЪЮЗНИК И СИМВОЛ НА СЪДБАТА**
- **ДОБЛЕСТТА И СЪДБОВНОСТТА НА БЪЛГАРИНА В ТЕЖКИ ВРЕМЕНА**

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

РОЛЯ НА ГРУПАТА В ОБЩЕСТВОТО

Нематериалното културно наследство на България е неизчерпаема съкровищница, в която песните от Алино заемат достойно място. Фолклорът в Алино е жива памет – не музейна реликва, а дишащо, чувствено и дълбоко лично преживяване, което отразява всекидневието и душевността на народа от този край.

Фолклорната певческа група към НЧ „Васил Левски – 1937 г.“ в село Алино изпълнява незаменима роля за съхраняването, предаването и оживяването на нематериалното културно наследство от региона. Нейното значение далеч надхвърля рамките на сценичните изяви – тя е жив носител на традиционните песни, обреди и музикално-певчески стил, характерен за Шопския край.

Певческата група изпълнява автентични песни, предавани от поколение на поколение, с оригиналния си двугласов стил, без инструментален съпровод. Така тя не само съхранява музикалните форми и съпътстващата ги поетика, но и поддържа жив езика, диалекта и местните образи – ключови елементи от идентичността на общността.

Нейната дейност е особено значима в контекста на модерното общество, в което

глобализацията и технологиите понякога водят до обезличаване на локалните култури. В това отношение групата от Алино изпълнява ролята на културен мост – между миналото и настоящето, между баби и внуци, между традицията и съвременния човек. По този начин се осъществява приемственост – както музикална, така и ценностна.

Участието на групата в национални фолклорни фестивали, празници и събори има и представителна функция – тя е културен посланик на Алино и община Самоков, популяризирайки автентичното местно изкуство в цялата страна. Това издига самочувствието на местните хора, обединява общността около каузата за опазване на традициите и създава чувство за принадлежност.

Освен културното си значение, групата има и социална роля – тя създава социален живот и подкрепя сред участничките си, повишава активността на възрастните жени и им дава поле за изява, свързано със спомени и преживявания от младостта. Репетициите, съвместните участия, пътуванията и общуването в и извън сцената изграждат устойчиви връзки и сплотеност.

НАКРАТКО, ФОЛКЛОРНАТА ПЕВЧЕСКА ГРУПА ОТ АЛИНО Е:

- **ПАЗИТЕЛ НА НЕМАТЕРИАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО**
- **ЖИВ АРХИВ ОТ ПЕСНИ, ОБРЕДИ И ЕЗИКОВИ ОСОБЕНОСТИ**
- **КУЛТУРЕН ПОСРЕДНИК МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯТА**
- **СОЦИАЛЕН ФАКТОР ЗА ОБЕДИНЕНИЕ И АКТИВНОСТ В СЕЛОТО**
- **ПОСЛАНИК НА ТРАДИЦИИТЕ ОТ ОБЩИНА САМОКОВ НА НАЦИОНАЛНО НИВО**

Съществуването ѝ показва, че фолклорът не е застинало минало, а форма на живо културно присъствие, чрез което едно малко село може да говори със силен и ясен глас през песента.

ОПОЗНАЙ
И СЪХРАНИ
БЪЛГАРСКОТО

МИГ ЛЯСКОВЕЦ–СТРАЖИЦА

гр. Лясковец
ул. „Бузлуджа“ №1
тел.: 0894 621 164
E: mig_zaedno@abv.bg
www.mig-zaedno.eu

МИГ САМОКОВ

гр. Самоков
ул. „Македония“ 34
тел.: 0886 022 799
E: mig_samokov@abv.bg
www.mig-samokov.eu

МИГ ТРОЯН–АПРИЛЦИ–УГЪРЧИН

гр. Троян
ул. „Христо Ботев“ № 113
тел.: 0878 279 641
E: migta@abv.bg
www.migta.eu

ОПОЗНАЙ И СЪХРАНИ БЪЛГАРСКОТО

МИГ СЛИВНИЦА-ДРАГОМАН
Местна инициативна група

МИГ СЛИВНИЦА–ДРАГОМАН

гр. Сливница 2200
пл. „Съединение“ №1
(сградата на община Сливница, ет. 1)
E: leader@mig-sd.org
www.mig-sd.org

МИГ БЕЛЕНЕ - НИКОПОЛ МИГ БЕЛЕНЕ–НИКОПОЛ

гр. Белене
пл. „България“ № 1, ет. 1
тел.: 0878 853 963
E: lagbelenenikopol@gmail.com
E: migbn@abv.bg
www.mig-bn.eu

Настоящото издание на „МИГ - Белене - Никопол“ се осъществява по проект
„Опознай и съхрани българското-предай нататък. Пътят на зрънцето, шевицата и песента!“
по подмярка 19.3 „Подготовка и изпълнение на дейности за сътрудничество на местни инициативни
групи“ от мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от ПРСР 2014 - 2020 г.
Административен договор № РД 50-28/11.07.2024 г.